

Caspar Bartholin

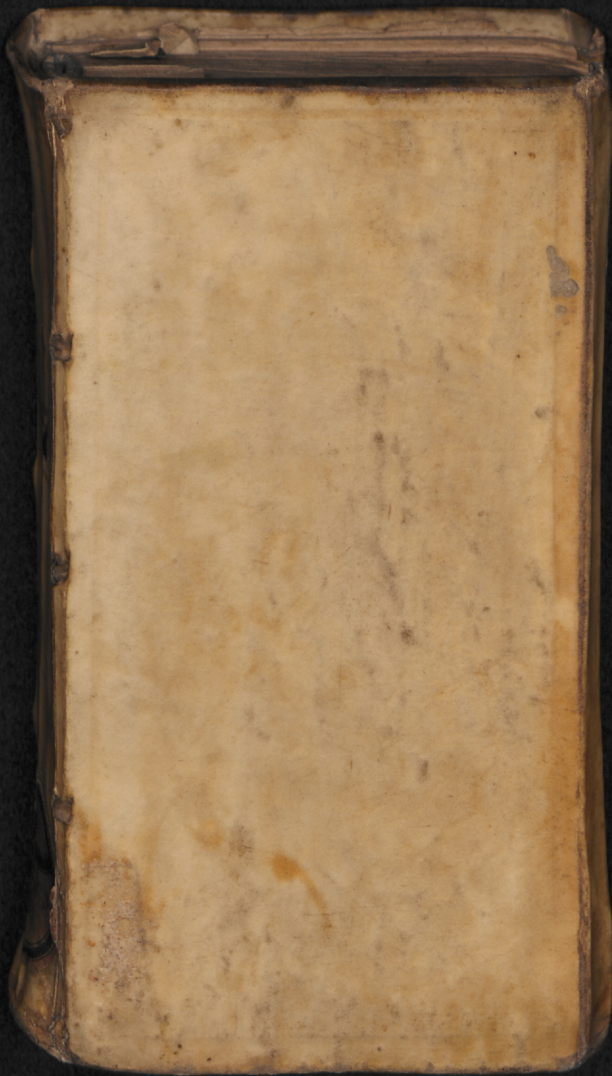
**Casp. Bartholini Enchiridion Ethicum Seu Epitome Philosophiae Moralis :
Praecepta breviter & dilucide, methodoq[ue] nová & facili explicata exhibens**

[S.l.]: Hallervordius, 1635

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729547752>

Druck Freier Zugang

R 53

109.17. Junij 1661

114 p. Fol. 58

52 p. Fol.

A-C
A-C Sonne

R. 40 p.
T. ndr

Elb-3159¹⁻⁵

Domini's elb-3159
l. ndr

wa
114 p. 58

CASP. BARTHOLINI
ENCHIRIDION
ETHICUM

SEU

EPITOME

PHILOSOPHIÆ MORALIS

*Præcepta breviter & di-
lucide, methodoq; novâ & facili
explicata exhibens.*

Pro angustâ tyronum me-
moriâ.

Joachimus Barnert

Apud Joan. Hallervordium
Bibliopolem.

ANNO MDCXXXV.

Serenissimi & Potentissimi
Regis Daniae &c.

DN. CHRISTIANI
IV. FILIO, ILLUSTRIS-
SIMO PRINCIPI AC
DOMINO,

DN.

HULDERICO,
Hæredi Norvegiæ, Duci Sles-
vici, Holstatiæ, Stormariæ, &
Ditmarsicæ &c.

Hanc virtutum coronam humilimo
studio consecrat

Bartholinus.

PROOEMIUM DE
REFINITIONE ET DIVI-
SIONE ETHICES.

ETHICA EST HABI-
tus mentis activus, ho-
minem informans vir-
tutibus (vel boni mori-
bus.) secundum rectæ
rationis normam, ad consequendam
civilem felicitatem.

Definitum Græci à moribus nomen
accepit, unde & Latini Philosophia
moralis, pars nempe Philosophia practi-
ca sive civilis communior, cujus princi-
pia tradit & fundamenta, atq; in gene-
re viri boni cujuscunq; vultu generis aut
status sit; describit officium: reliquæ
verò duæ Philosophiæ practicae partes
specialiores sunt. Politica enim Republi-
cæ domesticæ domum & familiam gu-
bernat.

Definitio causis constat omnibus.
 Eam tamen à *ἐπιθεω* in practica Phi-
 losophia tractatione non reperies quam
 ostentant disciplina Theoretica. Ideò
 respectu certitudinù demonstrativa atq;
 etiam objecti, theorica Philosophia est
 prestantior; Practica verò prestantior
 est respectu usus in vita communi.

Genus (quo forma Ethica insinua-
 tur) est habitus mentis activus, vel
 prudentia, qua Aristoteli est habitus
 cum recta ratione activus, in iis
 laborans, qua virtutes attinent &
 vitia, quaq; in consultationem cadunt.
 Est enim disciplina operatrix, non au-
 tem *μηδὲν* seu factiva, ars dicta,
 ob causas in Enchiridio Logico de ge-
 nere Logice adductas. Ergò *ἐπιθεω*
 seu activa. Quod si formam Ethicam
 cum nonnullis in methodo quaras; est
 hæc analytica, progrediens à fine vel
 finis

fini notione ad media eò ducentia :
 nam in operatricibus disciplinæ ulti-
 mum in cognitione est primum in opere,
 & vice versa. Vide Enchir. Log. part.
 prop. cap. 8. de methodo, & Janitores
 Logicos Jan. 1, quest. 162. & seq.

Materia in qua, seu subjectum
 operationû est homo, quatenus bea-
 bilis (uti loquuntur) vel beari potest
 summo bono civili; & ut liberè agit,
 boniq; moribus excoli potest. Specialius
 hoc subjectum aggrediuntur alii, dum
 appetitum vel voluntatem informan-
 dam inculcant: nos voluntatem poni-
 mus, ut infra docebitur.

Materia circa quam, seu objectum
 sunt actiones humanæ liberæ or-
 dinatæ in finem, hoc est quatenus
 per eas viri probi reddimur. Intellige
 actiones voluntarias, quæ fieri possunt:
 hoc vel alio modo his vel aliis circum-

A 3   stantiis

stantis, &c. Hinc inscriptio hujus
disciplina est de moribus, Mores autem
sunt humanae actiones certo modo
formatae.

Efficiens est norma rectae ratio-
nis. Hinc differt Ethica à Theolo-
gia inermante quidam hominem,
ajug, actiones, at non secundum nostrae
rationis tenorem, sed legum divinarum
praescriptum. Ethica itaq, ad discenda,
non ut per eam Christianus, sed philo-
sophus evadas: quamvis & Theologo
futuro sit utilisima, ut in virtutum de-
finitionibus & divisionibus, &c. Inter-
rim differunt virtutes Ethicae & Chri-
stianae. 1. Subjecto. Haec non sunt nisi in
piis & regeneratis; Illae in omnibus ef-
fesse possunt, etiam Ethnicis. 2. Modo ac-
quirendi. Haec à Deo infunduntur modo
supernaturali & gratuito: illae crebris
exercitiis generantur, ut alii natura-

les habitus. 3. Fine. Illarum est magis
in externa disciplina situs: harum in-
ternus, gloria DEI & interna cordis
erga Deum obedientia.

Finis Ethica internus est homi-
nem bonis moribus seu virtutibus²
informare. Externus est felicitas
seu beatitudo politica, id est, summum
bonum civile.

Dividitur Ethica in partem
communem & propriam.

Pars communis seu generalis est
quæ de fine Ethica, summo hominis
bono videl. agit: & δαιμονολογία
illa pars nonnullis dicitur. Nos vero
in parte communi de omnibus qua-
tuor causis virtutum agemus. 1.
De fine, videlicet summo bono civi-
li. 2. De efficiente, actionibus huma-
ni, & principii. 3. De materia vel
objecto virtutum nimirum affectibus:

A 4

4. De 2

4. De forma virtutis, adeoq³ de iis quæ definitionem & divisionem virtutis genericè consideratæ attinent.

Pars propria de virtutibus ordine agit, ideo *ἑτερολογική* dicta.

Quam universam doctrinam Ethicam nemo accuratius ex veteribus conscriptam nobis reliquit, quam mundi miraculum illud, Aristoteles, operibus pluribus, quæ recenset Laertius; quorum tamen non nisi quatuor ad nos pervenere: De virtutibus libellus, magnorum moralium libri 2. Ethicorum Eudemiorum 7. & Nicomachiorum 10. Atq³ hi postremi absolutiores sunt.

PARTIS COMMUNIS

CAP. I.

De summo bono civili, seu beatitudine politica.

FELICITAS seu beatitudo civilis

vilis est operatio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta.

Dari aliquem ultimum actionum humanarum finem, hoc est, summum bonum (finis enim habet rationem boni, & vice versa, cum nihil appetamus nisi bonum, vel verum vel apparens) patet, cum processus causarum itemque humani appetitus aliàs daretur in infinitum.

Definitum est felicitas vel beatitudo, quæ etiam summum bonum dicitur: & hic inquiritur politicum; non Theologicum, quod est ipse DEUS.

Genus est operatio vel actio (ad quam homo creatus, non ad otium,) sed non quævis, ut non vegetantium vel sentientium animæ, sed rationalis homini proprie (incipit differentia definitionis) unde dependet principaliter,

A 5

ter,

ter cum alijs ad totum hominem beatitudo pertineat.

Dicitur secundum virtutem (intellige omnes virtutes vel quam, cumq; in summo gradu constitutam) optimam & perfectissimam; quia felicitas, cujus fundamentum virtus, actio est optima & perfectissima.

Dicitur vita perfecta, quae requirit 1. aetatis maturam iudicium confirmatum, quod in pueri non est. 2. Temporis diuturnitatem; nam una actio non efficit hominem bonum & beatum, sed multa aliquot annorum cum virtutis habitu.

Summum ergo bonum vel felicitas, cum sit aliquid hominis: consistit in actione virtutis ex habitu promanante, quia 1. illi soli homini competit. 2. Est stabilis & permanens. 3. Propter se appetitur. Dicuntur

cantur autem beati qui faciunt se. un-
dum virtutem quoties opus est. &
commodè fieri potest (neq; enim libera-
lis est. qui ubiq; pecuniam erog. at. nec
fortis qui semper gladium stringit) nec
quiescit vir bonus ignavia causâ, sed
ut alacrius ad officium redeat: imo
virtute utitur aut erga seipsum, aut
erga alios.

Non itaq; summum bonum est vo-
luptas impura & inhonesta, ut voluit
Epicuri de grege porci: (animi nat. q;
voluptatem ex virtutum actione p o-
deuntem, tanquam signum beatitudi-
nis subsequens, ut habet i. philosophus,
admiramus) Est enim 1. Brevis cor-
muni. 2. Non diuturna. 3. Corrum-
pit potius hominem quàm perficit. 4.
Inde nemo denominatur bonus, nedum
summè bonus.

Nec honor. Hic enim 1. non pro-
pter se, sed propter virtutem expetitur.

A 6

2. Est

2. Est in honorantibus tanquam agentibus potestate, opinione & voluntate; à qua cum dependeat, inconstans est.

Nec divitiæ quia 1. non propter se, sed usum expetuntur. 2. Male iis uti possumus. 3. Sunt damnosæ, periculosa, inconstantes, nonnunquam male partæ, ob id Aristoteli violenta dictæ.

Nec contemplatio communis ideæ omnium bonorum: etenim practicum: quarimus bonum.

Adjuncta vel accidentia summi boni faciunt non ad essentiam, sed existentiam, splendorem, & ornatum; ita ut sublata felicitatem labefactent, non tollant; faciuntque ad felicitatem non ut est actio immanens, ad habentem relata, sed ut est transiens, requirens externa bona ceu organa, quibus virtutum actiones commodius exerceat. Ut sunt corporis sanitas, robur, arma,

ma,

ma, (quæ requiruntur ad actiones fortitudini) opes (ad liberalitatem) quæ nervi sunt rerum gerendarum; Amici, honesti nempe, quibus cum conversandum, & sine quibus virtutis usus non est illustris.

Concomitantia sunt: Bona fama, seu honesta aliorum de nobis propter virtutem opinio: Bona conscientia, hoc est, jucundus & pacatus animi status, quæ rectè facta comitatur.

CAP. II.

De Voluptate.

Ethici omninò est agere de voluptate, hocq; præsertim loco. Nam 1. Voluptas est in numero honorum, quem finem Ethicus considerat. 2. Ethicorum maxima semper fuerunt de voluptate controversiæ. 3. Cum summo bono voluptas conjuncta est, tanquam signum, accidens inseparabile & finis ulterior

perfectæ operationis. Hinc Aristoteli.

Voluptas est perfectæ operationis subsequens signum. Vel: signum perfectionis operationum bene administratarum ab animalibus, potentiâ objectum aliquod optimum bene & proportionaliter percipiente.

Atq; ita generalius definitur voluptas, ut non soli homini, sed animalibus etiam aliis competat. Specialior redditur operationis & potentiæ ad animam rationalem restrictione.

Genus voluptatis rectè Aristoteles negat esse motum; hic n. imperfectus est, voluptas autem ex actione virtutum proveniens perfecta. Est modus potius operationis, vel cum Aristotele signum perfectæ operationis, sicut corporis venustas est signum sanitatis & florentiæ ætatis; aliquando latius Philosopho ipsa operatio.

Effi.

Efficiens est objectum aliquod con-
 veniens, inq̄ suo genere optimum, & c.
 Sensus tantum, ut in bruti; vel intelle-
 ctus, ut in homine; unde voluptas vel
 est corpori, vel animi. E contra doloris
 causa est objectum impropportionatum,
 inconveniens vel dissentaneum, ut vi-
 dere est in Exercitat. nostris Philos. &
 Medicis, Exerc 8. Problem. 3.

Subiectum voluptatis in genere est
 animal, in specie voluptatis animi est
 homo.

Finis & boni rationem quodammo-
 do obtinet voluptas; est enim affectio
 quasi quadam summi boni inseparabi-
 lis; neq̄ enim vivit vir bonus & felix
 absq̄ voluptate. Unde Philosophi
 omnes vitam beatam jucundam cen-
 sent. Non ergo omnis voluptas ma-
 la.

Dividitur voluptas i. Ut alia
 sit animi, alia corporis. Illa ani-
 mum;

mum: hac corpus afficit & sensus nostros, satisfaciens naturæ necessitati vel in conservatione individui, ut in cibo & potu; vel speciei, ut in venere, &c. Est autem voluptas corporis vel ex visu, vel auditu, olfactu, gustu, vel tactu.

2. Alia sunt communes ut homini & brutis ex cibo, potu &c. Alia propriæ, ut uni animalium generi, vel certis individuis humanis. Hinc trahit sua quemq; voluptas. Et alii aliis delectantur.

Sunt autem animi voluptates præstantiores quàm corporis. 1. Ob subjectum præstantius. 2. Quia diuturniores. 3. Nunquam habent adjunctum dolorem. 4. Non possunt in excessu peccare; uti nec virtus. Pleriq; tamen magis expetunt corporis voluptates; Nam 1. ha pluribus notæ, 2. Et nobiscum quasi enutritæ atq; ab utero susceptæ,

pta. 3. Magis afficiunt sensus; plerique
 verò sensibus grata sectantur. 4. Sine
 in speciei aut individui non est conser-
 vatio. Atque si moderatus earum usus
 est, prout recta prescribit ratio, non
 sunt simpliciter mala. Oppositum verò,
 dolores videlicet sunt mali & molesti,
 saltem quatenus homines ab honestis a-
 ctionibus abstrahunt.

CAP. III.

De actionibus humanis earū-
 que requisitis & principiis.

Hactenus de fine virtutum ejuſ-
 ſigno. Efficientes cause virtu-
 tum moralium sunt actiones huma-
 næ voluntariæ crebræ, ut infra doce-
 bitur, quæ à voluntate proficiſcuntur
 tanquam primo principio, & virtu-
 tū præcedunt habitum; quæ verò eun-
 dem ſequuntur, oriuntur immediatè
 ab habitu, hoc eſt voluntate habitu
 præ-

pradita ; mediate vero à voluntate. Interim ejusdem speciei sunt actiones habitum virtutu precedentes & sequentes, cum differant tantum secundum perfectum & imperfectum, & conveniant in fine (bono honesto) extremis (excessu & defectu) objecto & recta ratione.

Adjuncta vero actionum humanarum in genere quinque sunt Philosopho in Ethicis : Spontaneum, invitum, voluntas, consultatio, electio. Sic distinctius.

Actio alia est voluntaria, alia invitata.

Voluntaria est quando principium actionis est in ipso agente, singulas actionis circumstantias sciente. Ejus tria requisita sunt : voluntas, consultatio, electio, quibus includuntur alia. Voluntas presupponit rei cognitionem, & ne bonum su-

CAIUS

causam pro vero appetat, deliberatione
opus est: quâ factâ cum certi aliquid
concluditur, dicitur Decretum (quod
in consultatione includitur) Electionem
verò, hoc est, quando voluntas sibi cer-
ti quid proposuit agendum, sequitur
ipsa actio.

Spontaneum differt à voluntario,
ut generale à speciali. Hoc enim soli ho-
mini; illud brutis tribuitur, imò &
plantis inanimatis etiam à Poëtis &
Oratoribus.

Requisita enumerata nonnulli prin-
cipia actionum humanarum (ex
quibus virtus creetur) salutant, sed
sufficit unum principium proxi-
mum & principale, nimirum li-
bera in agendo voluntas, vel libe-
rum arbitrium: (hoc menti normam
ad quod se conformat, supponit) hu-
mana enim actiones dicuntur, non
Bisß

nisi quæ in hominibus libera sunt potestate.

Actio invita est cujus principium aliunde provenit. Estque violenta vel imprudens. Violenta est cujus causa externa est & potens. Estque vel absolutè violenta, vel secundum quid, ut sit quasi mixtum & media inter voluntariam & invitam, quando nimirum res per se mala eligenda non videtur, respectu tamen circumstantiarum bona & eligenda putatur; ut cum mercator naufragium metuens in mare procellosam merces tuenda vitæ gratia ejicit.

Ex hac Philosophi distinctione actionis in voluntariam, invitam & mediam, discrimen constituunt inter velle, nolle, & non velle.

Imprudens est, cum agens 1. agit per ignorantiam circumstantiarum.

2. Et animo simplici fraudis experte.

3. Post

3. Post delictum cognitum ducitur pœnitentiâ. Atque actio tali meretur veniam & excusationem, cum fiat per ignorantiam. Sed sciendum hic. 1. Non idem esse per ignorantiam agere, & esse ignorantem. Illud dicitur: cum ignorantia simpliciter est causa princeps totius actionis, adeo ut nisi adesset, agens non ageret. Ut si Grœnlandus aliquis vim vini ignorans nimio potu vini inebriaretur. Et ita agens veniâ dignus est. Hoc: quando ignorantia non est causa princeps male actionis, sed aliud quod ignorantiam induxit. Ut si quis ebrius committat furtum, homicidium &c. quæ sobrius fortè non patraisset. Hac actio non meretur excusationem, cum agens ignorantiam fonte per nimium potum accersiverit.

I I. Aliam esse ignorantiam
juris

juris seu universalem, aliam facti
seu particularem vel rerum singula-
rium.

Illam est cum qui ignorat, quod jure
scire debebat; ut quid justum vel in-
justum, eligendum vel fugiendum, quae
leges hujus vel illius loci. Hic agens ex-
cusatione haud est dignus, sed punitur
ac si sciens peccasset.

Haec (quae veniam meretur) est cum
ignorantur circumstantiae quaedam sin-
gulares facti, quae ante actionem pra-
videri aut praecaveri non potuerunt; &
omnes vero simul ignorari, nisi agens
insanus esset. Suntque, Philosopho 8. Pi-
na rei ipsius quae agitur, personae, obje-
cti, loci, temporis, instrumenti, modi
agendi.

Consultatio seu Deliberatio est
mediorum diligens investiga-
tio,

rio, per qua in agendo ad finem propositum pervenitur.

Hujus objectum ergo non est finis, sed media ad finem ordinata, in negotiis. 1. dubiis & incertis. 2. Quae nostris & intersunt. 3. In nostra potestate quae sunt.

Ante consultationem vel circa principium praecipiendus finis certus, in quo consilium adhibendi viri boni, prudentes, amici.

In consultatione ipsa vel circa medium; quaerenda media ad finem ducensia, videndumque multis an paucis opus sit; An sint licita, facilia, quae meliora: an soli rem expedire queamus an assumendi socii: qui amici sint & fideles.

Circa finem consultationis videndum an negotium ita perfici queat, vel non. Si non: mature desistendum. Si potest: mature res aggredienda; ne periculum sit in mora. Interim & nimis festina-

stinatio fugienda, unde illud: festina
lente.

Electio est appetitio prae-
meditata eorum, quae à nobis fieri
possunt. Vel ut Aristoteles: Spon-
taneum prius deliberatum. Sumitur
hic Electio non pro cupiditate, quae
etiam brutis competit, & circa jucun-
dum vel molestum versatur, non circa
honestum vel inhonestum, utile vel inu-
tile, nec pro quovis appetitu: Ita enim
& finis & media objecta sunt Electio-
nis: Hic vero electio est mediorum tan-
tum, non finis; instar deliberationis,
qua cum indissolubiliter coharet. Hinc
Aristoteli electio à voluntate distin-
guitur, quod illa sit mediorum, haec fi-
nis.

Differt à consultatione Electio. 1. Sub-
jecto: illa est magis facultatis cogno-
scentis: haec appetentis. 2. Objecto: illa
est rerum incertarum & dubiarum,
haec

*hæc certarum, ob præcedentem con-
sultationem 3. Ideo tempore illa præ-
cedit, hæc sequitur.*

*Voluntas est boni vel veri vel
apparentis cum ratione appeti-
tio. Objectum ergo est bonum; cum
malum quâ malum non appetatur.*

*Liberum arbitrium est modus,
quo voluntas aliquid pro placito
vult vel non vult, secundum in-
tellectus iudicium.*

*Est ergo aliquid voluntatis (quæ
intellectus iudicium semper præsup-
ponit) & ius quidem modus, cum hoc
modo, nempe liberè, voluntas aliquid
appetat.*

*Liberum hic intellige, quod in u-
tramq; partem inclinare potest; Ar-
bitrium, pro voluntatis placito.*

*Esse autem voluntatem nostram li-
beram in externis & civilibus negoti-
is (de Spiritualibus enim hic alienum*

B

qua-

querere) certum est. 1. *Experientiâ.*
 Nam possumus variâ agere vel non a-
 gere. 2. *Ex mundi perfectione, quæ cõ-*
tinet non tantum res necessarias, sed
etiam eas in quibus libertas est & con-
tingentia. 3. *Quia libertas est modus*
voluntatis inseparabilis, quam qui
tollit ipsam tollit voluntatem, adeoq;
ipsam naturam humanam. 4. *Alias*
frustra essent leges, monitiones, ob-
urgationes, preces, propositum, deli-
beratio, institutio, premiorum & pœ-
narum distributio &c.

CAP. IV.

De affectibus in genere.

Hucusq; de fine & efficiente virtu-
 tum. Sequitur materia vel ob-
 jectum virtutis moralis, nimirum
 affectus aliquis jucundus vel tristis
 quem Aristoteles per voluptatē & do-
 lorem nonnunquam inculcat, quando
 circa ea virtutem occupari cõtendit.

Qui-

Quivis enim in se experitur vim magnam affectuū, horumq; sive appetitus cum recta ratione pugna, ut saepe mente & vitā privent hominem. Itaq; ad affectūs moderandos & medicandos doctrina moralis præcepta tradit.

Non tamen eadem est pugna recte rationis & affectuum in homine, cum lucta carnis & spiritus, de qua scriptura. nam per carnem reluctantem, non tantum vis appetens intelligenda, sed ipsa etiam ratio, quæ in spiritualibus Spiritui repugnat, inimicitia est adversus Deum, nec sapit quæ sunt Dei, nisi domita & captivata.

Est autem affectus passio ob motum cordis à notitia objecti boni quod prosequitur, vel mali, quod fugit, excitatum.

Desinitum alias perperessio vel perturbatio animi dicitur, quæ vox tamē malis affectibus magis competit. Agit

autem Ethicus de affectibus practicè
& virtutis gratia: Physicus speculati-
vè, pro ut sunt qualitates.

Genus est passio vel patibilis quali-
tas. Hæ enim duæ differunt tantùm se-
cundùm magis & minus. Per appeti-
tum non definitur; quia affectus dici-
tur quatenus ab objecto pender; appe-
titus, quatenus à facultatibus.

Subiectum remotum est animal
perfectum. Proximum est Cor. Nam
1. Nimiû affectus vitæ vim inferunt.
2. Pulsus dat signum affectus in corde
latentis. 3. In appetitus conatibus &
motibus, non tantùm est animæ vis ap-
petens, sed quia in consensum cor tra-
hitur, ejus adeoq; corporis totius mu-
tatio conjuncta est; ut ad bonum obje-
ctum cor spiritûs extrorsum fundendo
se dilatet; ad malum è contra se con-
stringat, spiritibus intro se recipien-
tibus.

Obje-

Objectum est bonum vel malum, & utrumq; vel verum vel apparens.

Causa est objecti cognitio: nam ignoti nulla cupido.

Dividuntur affectus I. Alii sunt objecti boni juvantes naturam; ut Amor, desiderium, spes, letitia. Alii mali destruentes naturam: ut odium, ira, metus, tristitia.

Ad hæc summa affectuum genera omnes alii affectus facile revocari possunt; ut benivolentia, misericordia, pudor, invidia, superbia, desperatio, &c.

2. Alii sunt simplices, ut lætitia, tristitia, metus &c. Alii mixti, ut ira ex tristitia & spe ulciscendi, ubi duplex quasi & contrarius est cordis motus: Zelotypia ex amore & ira Ἐπιχαιρεκαξία ex odio & gaudio &c.

3. Alii sunt lenes, Græcis ἡθῆ alii vehementes, Græcis παῖδη.

B 3

4. Alii

4. Alii naturâ boni, ut benivolentia & misericordia. Alii naturâ mali, ut odium, invidia, superbia &c. Alii medii, ut amor, latitia, spes, ira, tristitia, metus &c.

5. Alii affectuosi seu affectionales, alii actuosi. Illos vocant inclinationes vel propensiones ad motum, ut iracundiam (ad irascendum.) Hos, ipsos motus excitatos ut iram.

CAP. V.

De Amore & Desiderio, itemq;
de amicitia.

AMor est affectus, quo animus bonum amatum sibi aduniri cupit, & unum quasi cū eo fieri.

Differt à pietate, quæ in bruta non cadit, estque in superiores, ut Deum, parentes, patriam, &c.

A dilectione: quæ non tantum est in

appetitu ut amor, sed in ipsa voluntate cum electione prævia.

Ab amicitia: quæ est mutus amor officii confirmatus.

A charitate: quæ prædicta omnia significare potest, & addere quandam amoris perfectionem.

A desiderio: quod est appetitio boni absentis; amor vero presentis.

Objectum & principalis causa amoris est bonum cognitum & similitudinem habens cum amante.

Causæ accidentales sunt. 1. Convictus & consuetudo. 2. Vestitus, cultus, apparatus &c. 3. Philtra & veneficia, quæ turpem illicitumq; amorē cient.

Vires amoris sunt potentissimæ, ut ei ceu victori omnia cedant. Cæcus dicitur effectivè; nam pulchra in re amata nimis extollit, vitia verò vel non videt, vel extenuat.

Effecta ante acquisitionem obje-

B 4

As

Amicitia & rei amatae, in infinitis sunt mutationes morum & corporis. Post: unio amanti & amati, ut affectu duo fiant unum, & unum quasi dimidium alterius.

Remedia amoris turpis moralia sunt: 1. Principiis obstare. 2. Fugere occasiones. 3. Temperanter vivere. 4. Orare & laborare, &c.

Commodè hic agemus de Amicitia. Nam 1. Est amor, & quidem mutuus. 2. Philosophus eam affectibus annumerat, & in libris prioribus Ethicis pertractat, licet ad calcem eam etiã exponat. 3. Est virtutis quidam fructus principalis & effectus præcipuus; ut vel hoc nomine in parte hac generali locum sortiatur. Non verò ipsa virtus est (etiamsi cognationem cum virtute habeat) Nam 1. Amicitia non est in nostra potestate vel electione. 2. Est paucis adstricta secus quàm virtus.

rus. 3. Est in bonis externis. 4. Virtutem moralem præsupponit.

Est autem amicitia amor mutuus & conspicuus inter bonos & virtutis amantes ex honesti cognitione consurgens, ad vitæ honestæ conjunctionē perducēs.

Cum qua definitione convenit illa Aristotelis: Amicitia est benivolentia in mutua affectione, minimè latens seu occulta.

definitum ab amando, ut amor, dictum, Græcè Φιλία, quæ vox apud Aristotelem nonnunquam pro humanitate seu comitate usurpatur; apud alios non rarò pro quovis amore.

Genus loco formæ positum, est Amor vel benivolentia. Maximè enim ex animo æstimatur Amicitia. Reliqua loco differentiæ ponuntur. 1. Est mutuus; si enim esset absq; redama-

B 5 tio-

tionem, odium reciperet, quod absurdum.
 2. Conspicuus. 3. Inter homines virtute præditos. Efficiens enim & fundamentum Amicitiae virtus est, absque qua nulla vera amicitia. Ultima definitionis verba finalem causam continent. Excluduntur ergo ab amicitia proprie dicta, mali & improbi, bruta, res inanimata &c. in quas virtus non cadit.

Adjuncta Amicitiae sunt Benevolentia, concordia, beneficentia.

Causae sunt: Natura, conversatio, convictus & consuetudo, propinquitas & cognatio: maxime vero similitudo & aequalitas, ætatis, ingenii, studiorum, morum, virtutis, &c. Circa conversationem sciendum, eam in Amicitia maxime expeti; locorum tamen intervalla non simpliciter dissolvere Amicitiam, sed labefactare, habitum non tollere.

lere, sed operationē. Secundariæ sunt:
utilitas, voluptas, bonorum affluentia
vel indigentia, societas bonorum, re-
rum aduersarum &c.

Utilitares infinitæ sunt in utraq;
fortuna Unde Cicero: Qui amicitiam
de mundo tollit, Solem è mundo au-
ferre videtur.

Oppositum generale est inimi-
citia, In specie defectus est à Philia
seu φιλοφιλία cuius superior gra-
dus est odium. Excessus vero est Philia
nimis cæcus & perversus amor: quo re-
fertur Adulatio seu amicitia fucata.

Dividitur amicitia. I. Ratione ob-
jecti, quod honestum, utile vel iucun-
dum. Est enim Amicitia vel perfecta
quæ honesta: vel imperfecta & per
accidens (quæ amatur amicus non sui
ipsius gratia, sed quia nobis vel utilis
vel iucundus) ut iucunda, quam ma-
ximè sectantur iuvenes voluptati-

B &

bus

bus dedit; & utilis, quam senes lucro
inhiantes: ad quam etiam hospita-
lem Amicitiam referunt.

Perfecta autem rara admodum
est, ut vix pauca paria amicorum re-
perias in sacris & prophanis: estque
tantum inter paucos admodum, ut
duos vel paulo plures, testante 1. Ex-
perientia. 2. Raritate bonorum homi-
num. 3. Negotiorum singulis incum-
bentium diversitate. Et quid faceres
hoc amico lugente, illo gaudente?

II. Ratione subjecti, vel est æqua-
litas, inter homines ejusdem digni-
tatis, ut fratres, sodales &c. vel inæ-
qualitatis seu d: squiparantia, ut i lo-
quuntur, ut inter Patrem & Filium,
maritum & uxorem, magistratum &
subditum &c. In hoc inæquali amici-
tia genere est æqualitas secundum pro-
portionem Geometricam. Qua verò
major servatur in amicitia æqualitas
Arith-

*Arithmetica, eà illa firmior. De hac
proportione infra in Cap. de justitia.*

III. Ratione formæ seu communio-
nis, est publica vel privata. Publica
seu politica reperitur in variis rerū
publ formis, in Basilia, Aristocratiâ,
Democratiâ. Privata vel est *ἐταρξικὴ*
ἢ, inter alienos temporis successu
coalescens ob similitudinem morum,
et at is, studiorū &c. Vel *Πατρικὴ* quæ
I. *πατρικὴ* inter parentes & liberos.
Est verò parentum in liberos amor in-
tensior, quàm horū in illos. I. Quia pa-
rentes diutius amarūt liberos. 2. Ma-
gis parentibus constat de liberis, quàm
his de illis. 3. Quia benefactoris amor
major est in beneficarium, quam hujus
in illum, cùm beneficiarius tot9 quasi
sit benefactoris: quivis autem suum
quod est, amat impensius. II. *ἑταρξικὴ*
per conjugium contracta, vel prima-
ria, ut inter maritum & uxorem, vel

B 2

se.

secundaria, inter affines. 3. Ἀδελφικὴν, fratrum & sororum. 4. Συγγικὴν inter sanguine junctos, cognatos, patruales, consobrinos &c.

CAP. VI.

De odio & ira, spe & metu, lætitia & tristitia.

Odiū est affectus amovendi objectum. Opponitur amorī, ex cuius explicatione idcirco intelligitur. Differt ab invidia. 1. Quia hæc solius hominis est, odium etiam brutorum. 2. Hæc est ex alterius rebus secundis invidenti non nocentibus: illud ex eo quod noxium.

Causæ odii sunt. 1. Naturæ proprietatis non facile explicabilis, ut inter lūpū & ovem. 2. Ab amore sui. 3. A re meriti d'aversanda. 4. Ex animi offensione.

Remedia sūnt, qualia contra iram.

Huc referantur contemptus, inimicitia. &c.

Con-

Contemptus est affectus ex nimia Philautia ortus, quo quis alium se putat abjectiorem.

Remedia 1. Respicienda propria vitia. 2. Scriptura passim contemptum prohibet.

Ira est affectus mistus ex sanguinis & spiritus circa cor accensione, quo ulcisci & punire libet eum, qui injuria læsisse videtur.

Quatenus est affectus, materia est mansuetudinis; ut habitus ex multis actionibus; est habitus vitiosus vel iracundia.

Dicitur affectus mistus; Nam duplex adest cordis motus, ut objectum duplex: videlicet malum præsens movens tristitiam, & objectum desiderabile movens cupiditatem ulciscendi & puniendi.

Ira species sunt. 1. Levis animi
608-

concitatio & furor brevis. 2. Furor major ex natura perversitate. 3. Furor maximus vel acerbitas (ut in Nerone, Ajaxe, &c.) ex qua sæpè morbi graves.

Remedia. 1. Vindictam in aliud tempus differre. 2. Rebus leviculis non offendi. 3. Deo vindictam relinquere. 4. Cogitare nos ipsos sæpè labi & errare.

Spes est affectus simplex, quodum animus bonū futurum appetit, cor se dilatat, & ad illud recipiendum se quasi præparat.

Dicitur bonum Futurum; (Nam gaudium est præsentis boni) quod sit possibile, nec non arduum; nam leviculum facile habendum, non speramus.

Metus seu timor est affectus simplex mali futuri (hoc objectū.)

Causæ sunt: Dei ira, eorum offensiones quæ lædere possunt, morbi, pestis Amisio libertatis, religionis, conjugis opum

opum &c. Fulmina, terræ motus, prodigia &c.

Effecta. 1. In animo perturbatio cogitationum. 2. In corpore pallor, horror, angustia, pilorum rigor.

Remedia. 1. Æstimare pericula secundum circumstantias. 2. Præmeditari pericula, ut minùs noceant. 3. Exempla aliorum similia perpendere. 4. Sperare meliora &c.

Timori opponuntur: Securitas, fiducia, & audacia. Securitas, cum non perpendunt mali magnitudinem. Fiducia est animi confirmatio in periculis. Audacia, cum temerè ruunt objecta pellenda, vel consequenda &c. I-
de oq̄, rarò cum successu.

Lætitia est affectus, quo ob bonum præsens vel præteritum (objectum est) cor dilatatur & spiritus diffundit. Ideò ex moderata lætitia corpus moderatè calefit & hu-
me-

meētatur, viresq; omnes sunt vegetio-
res, ex immoderatā sepe mors subita.

Estq; vel honesta, vel turpis & il-
licita (pro ratione objecti) remedia
exigens instar amoris.

Tristitia est affectus, quo ob
malum præfens vel præteritum
cor coarctatur.

Species ejus sunt: Misericordia,
quæ est de malo alieno. Invidia de bo-
no alieno. Angustia vel anxietas, cū
spes non est refugii. Acedia quasi vo-
luptas amputans præ nimia tristitia.

Effecta sunt nocumenta animi &
corporis.

Remedia. 1. Cogitare de conditione
humana adversitatibus exposita. 2. I-
deoq; continere. 3. Aliis delectari & a-
volari. 4. Amicos habere cōpatientes.

CAP. VII.

De definitione virtutis, itemq;
justitiæ universalis.

Hactē-

Hactenus de tribus causis virtutis prioribus. Sequitur forma & definitio virtutis moralis evisceranda

Virtus est habitus electivus in mediocritate consistens, quoad nos definita; ratione viri prudentis.

Definitum Ciceroni à viro dicitur.

Genus est habitus. Est enim virtus sua formali & intrinsecâ ratione habitus bonus & electivus vel in electione consistens, ut distinguatur ab intellectualibus virtutibus, ab habitibus corporis, ab actionibus naturalibus, coactis, fortuitis, temerariis. Ibi autem electio, ibi libertas & consultatio: quæ in voluntate sedem habent. Voluntas ergo virtutis est subiectum vel materia in qua.

Mediocritas formam virtutis potissimum constituit. Virtus enim in medio consistit inter excessum & defectum.

Et 1179

Etum ceu vitia, v. g. fortitudo inter-
audaciam & timiditatem; liberalitas
inter profusionem & avaritiam.

Mediocrisatem consequendi tria
præcepta dat Aristoteles. 1. Caven-
dum & magis recedendum ab eo ex-
tremo, quod medio magis adversatur,
& declinandum ad id quod medio est
propinquius. 2. A vitis ad quæ naturâ
sumus proniores magis abstinendum,
& in contraria nitendum. 3. In omni
actione cavenda est voluptas, rationi
scilicet inimica.

Dicitur præterea in definitione,
quo ad nos sicut vir prudens eū
definit. Observandum enim in virtu-
te medium personæ, rationis vel Geo-
metricum accommodatū cuiusq; per-
sonæ pro ratione circumstantiarū, lo-
ci, temporis &c. quæ cum variant in
actionib9, non nisi vir prudens depre-
hendet. medium longo usu doctus, quid
fin-

*singulis personis & circumstantiis
conveniat.*

*Justitia universalis tantum dif-
fert à virtute morali, quod hæc re-
feratur magis ad habentem, & dica-
tur ut est merus habitus voluntatem
vel appetitum in habente perficiens;
illa magis ad alios se extendat, & ad
bonum publicum conferat, & non
tantum privatam sic habentis bonum.*

*Est autem justitia universalis,
quâ quis justè se habet circa bo-
num commune & publicum, &
omnibus legibus obedientiam
præstat, ut ex earum præscripto
omnes alias virtutes colat.*

*Aristoteli etiam legalis dicitur
(quia leges eam præcipue intendunt)
perfecta, optima, pulcherrima, latè pa-
tentissima (quia reliquas virtutes sub
se complectitur) virum optimum ef-
ficiens &c.*

Obje-

Objectum est jus vel justum, vel omnes virtutum actiones, quæ quatenus legibus mandantur, dicuntur potius justæ quam fortes, liberales &c.

Oppositum est injustitia universalis, cum non præstatur legibus obedientia, unde turbatur humana societas: & adversantur justitiæ universali omnium virtutum moralium extrema, quatenus faciunt ad bonum publicum aliquo modo minuendum. Unde justitia universalis potest esse in uno aliquo subjecto, cum bonum bono non contrarietur. At injustitia universalis non potest simul & semel in uno subjecto inesse, cum multiplex sit morale vitium, & unum alteri contrarium, ut Audacia & timiditas.

CAP. VIII.

De Divisione virtutis moralis.

Non esse unicam tantum virtutum (unitate specifica) sed plures, pariter

ret contra Stoicos. 1. Quia quidā magis ad unam quā aliam virtutem inclinant. 2. Alię ad aliam animi facultatem referuntur. 3. Distinctos affectus moderantur vel ad mediocritatem reducant. 4. Differunt externis objectis, terrificis, voluptatibus, honoribus &c.

Cicero in officiis quatuor cardinales & primarias virtutes recenset: Prudentiam, justitiam, fortitudinem, & temperantiam. Sed miscet virtutem intellectualem cum moralibus.

Moralis autem virtus commodē dividi potest secundum facultates in irascibilem & concupiscibilem. In concupiscibili versatur virtus vel circa voluptates corporis, quas moderatur temperantia, vel voluptatum instrumenta. Instrumenta illa sunt divitię & honores. Circa divitias acquirendas versatur justitia suum cuiq; tribuens; circa erogandas mediocres Libe-

Liberalitas, *magnas* Magnificen-
 tia. Circa honores mediocres versatur
 Modestia, circa magnos Magnani-
 mitas. In irascibili quæ continentur
 virtutes, versantur circa jocosa vel se-
 ria. In seriis molestis timorem cohibet
 fortitudo. iram Mansuetudo, In
 seriis jucundis peragendis præest hu-
 manitas seu comitas, referendis ve-
 ritas præest. In jocosis *mediocritatem*
 servare jubet Urbanitas.

In his *justitia* est utilisissima & præ-
 stantissima, quippe absq̃ qua nulla do-
 mus, civitas aut gens conservari po-
 test, & ad quam aliæ viututes videtur
 quodammodo posse referri. Postrema
 vero & dicuntur Homiliticæ, quia plu-
 rimum conferunt ad civilem conver-
 sationem, quæ consistit in dictis & fa-
 ctis, & animos hominum conjungunt,
 Et licet reliquæ virtutes interna ma-
 gis respiciant, & actiones graviores

ma-

magisq̄, reales, adeoq̄, sint eminentiores; tamen non ideo negandum has posse firmas esse virtutes. Cū 1. Participet de definitione virtutis. 2. Versentur inter duo extrema. 3. Profluant ex voluntate, cōsultatione, praelectione & c.

CAP. IX.

De gradibus virtutum moralium vel de perfectione & imperfectione earundem.

In uno subjecto tres sunt virtutum moralium gradus & respectus. 1. Est incipientium vel in gradu continentia, quando affectus pravi & cupiditates inordinatae, rectae rationis imperio subiiciuntur invitè. 2. Proficientium vel in gradu temperantiae, quando magis repressae sunt & pacatae passiones, nec ita vehementes. 3. Perfectorum & heroicorum, cum ita cohibentur affectus, ut vix aut rarissime se rationi opponant, Et haec sunt tria illa quae in moribus expecten-

C

peren-

petenda docet Aristoteles. Scilicet: virtus imperfecta seu incipiens, virtus moralis, & virtus heroica, quæ virtutum est perfectio.

Tria verò e contra fugienda monet idem: Incontinentiam, vitium morale, & feritatem seu immanitatem.

Virtutem prout medio se habet modo, hucusq; in genere consideravimus; superest ut pariter in genere eam consideremus secundum imperfectionem & perfectionem. Primò ergo accedamus semivirtutes dictas, seu virtutes imperfectas,

Virtus moralis imperfecta est via vel dispositio ad ipsam virtutem perfectam. Vel. Est habitus electivus imperfectus, appetitum reluctan-tem & indomitam rationi subiciens. Differt ergo à perfectâ virtute nõ specie, sed gradu, ut dispositio ab habitu.

Hujus duæ species Philosopho e
Con.

Continentia & Tolerantia. Illa circa voluptatem, hæc circa dolorem versatur, sed omnis generis sensuum, non tantum circa gustus & tactus, ut temperantia.

Deinde illa concupiscibilem appetitum dirigit, hæc irascibile; ut ideo ad hæc duo quasi summa capita, reliquæ imperfectæ virtutis species (quæ tot sunt quot perfectæ) nominibus propriis & convenientibus carere referri queant.

Virtus heroica est eminentia & splendor virtutum moralium, (præcipue; & in his fortitudinis & magnanimitatis, quarum splendor vulgè oculos magis percillit; interim & in intellectualibus virtutibus excellentes, heroës sunt; & in reliquis moralibus) earum præcipue quæ majorem cum difficultate conjunctæ sunt, quæque divinum aliquem afflatum exposcere videntur, præter reliquas efficientes virtutum

tutum moralium, in quibus convenit
heroica cum moralibus, uti & genere,
subjecto, objecto &c.

Differt enim à moralibus tantum
secundum magis & minus, vel perfe-
ctionem & imperfectionem, id est di-
versos gradus.

Hinc tot sunt species heroicae, quot
sunt moralium virtutum; cum in
qualibet virtute reperiat splendor
& eminentia. Datur enim fortitudo
heroica, temperantia heroica &c.

Et cum nulli sit praeclusa virtus, in
fœminis utiq; etiam esse potest virtus
heroica, quæ apparuit in Rachab, De-
bora. Joel, & Judith, atq; inter pro-
phanas in Semiramide & Margareta
Danorum olim regina, quæ regens
Sveciæ in bello captivum duxit.

Heroës ergo sunt viri illustres
per excellentem virtutem supra
humanam conditionē collocatam, per
quam olim cœpit nobilitas. Nobili-
tas

litas enim cum virtute heroica coin-
 cidit. Et hæc est propria & Philosophi-
 ca nobilitatis acceptio, cum impetra-
 tur artis vel Martis beneficio. Alio-
 quin improprie, abusive & populari-
 ter sumitur. 1. Pro ea quæ in divitiis
 & bonis fortunæ reponitur quæ tamē
 nobilitatem illustrare & ornare, non
 vix dare possunt, cum sint bona mo-
 bilia, mutabilia & in cōstantia. 2. Pro
 ea quæ in generis & prosapia splendo-
 re collocatur, estq; naturalis & conge-
 nita. At hoc bonum est non proprium
 sed alienam, nec rarè ex illustri stirpe
 prognati degenerant: Unde illud. He-
 roum filii noxæ Et vice versâ ex vi-
 lissima & obscurissima familia mul-
 ti præclari ac nobiles orti.

C A P. X.

De oppositis virtutis moralis
& Heroicæ.

C O N T R A R I O R U M e a d e m e s t s c i e n t i a,
 C 3. teste

teste Aristotele. Quare in Ethicis non tantum de virtutibus agendum, sed etiam de vitiis & extremis. Et nunc de his in genere agemus, ut hactenus de iis genericè diximus. Nec non de heroica virtutis oppositis. Semivirtutum opposita cum specialia sint; iuxta species Semivirtutum, de iis in parte propria tractandum.

Vitium est excessus vel defectus virtutis in medio consistentis inter hæc duo. Ut liberalitas medium est vel virtus, avaritia defectus, profusio excessus.

Vitii vel mali moralis causæ, Theologicè respondendo, sunt Diabolus & perversa hominis voluntas. Philosophicè; defectus rationis & nimius amor sensuum, eorumque quæ sensibus sunt gratæ, qui rationem obfuscant & appetitui subijcit. Nã si appetitum respiciamus, homo magis pronus est ad vitia quippe
sen

sensibus gratiora. Si rationem, magis ad virtutes (non spirituales, sed morales) ut enim se habet intellectus ad scientiam: sic voluntas ad virtutem. At omnes naturam desideramus scire.

Malum ergo morale cum virtuti bellum indixerit, nequaquam est faciendum, ut eveniat bonum, (bonum enim ex malo precedente ortum, bonum esse desinit.) At malum alicquod physicum est leve (ut corporis morbum vel foeditatem) facere licet ut eveniat praestantius bonum. Ut si quis cum Zopyro faciem vulneret, & ad hostes fugiens quasi a suis laesus, eorum consilia in patriam gratiam exploret.

Heroicae virtuti opponitur in defectu ignavia & ineptitudo ad omnem virtutis impetum. In excessu feritas seu bestialitas, quae ex magnitudine virii vel eminentia viri iost habitus oritur. Est enim vitium sum-

num omnem rationis usum excludēs, hominemq; infra humanam conditionem deprimens, & quasi in ferinam transferens.

Difert à vitio tantum secundum magis & minus, & tot species habet, quot sunt vitia moralibus virtutibus opposita. Ut alia sit feritas opposita fortitudini, qualis in Nerone, illa liberalitati, temperantiæ &c. Omnes tamen ad tres principales formas referuntur: Prophanitatem, immanitatē, et tyrannicam impietatē. Hæc pietatē erga patriam pervertit: Illa charitate erga proximum hominē exiit: ista à Deo & divinis avocatur.

PARTIS SPECIALIS.

CAP. I.

De justitia in genere, & de distributiva in specie.

Premittitur hæc tanquã moralium
vir-

virtutum Regina, cum aliàs ordo sit
arbitrarius, nec referat, quo quæq;
loco tradatur; cum omnes sint virtu-
tis species.

Est autem iustitia virtus mora-
lis, quâ homines apti sunt ad a-
gendum ea quæ iusta sunt, ea-
demq; etiam agunt & volunt.
Vel: est virtus unicuiq; suum tri-
buens, alienum non vendican- uti-
litatem propriam negligens, ut
munem æquitatem custodiat.

Definitum dicitur à jure obje-
suo, quod sit juris status, vel quod in e-
jus sistatur. Jus verò à jubendo dici-
tur, quasi iussum. Differentia primæ
definitionis insinuat. 1. Facultatē ju-
sta agendī. 2. Actionem. Nam virtutis
laus omnis in actione consistit, ut ait
Cic. 3. Voluntatē, ex qua proficiatur
nō ex affectu aut perturbatione. Vnde
Ictis definitur iustitia constans & per-
petua voluntas suum cuiq; jus tribu-
endi.

C. 5

Ob

Objectum est jus vel iustum & rectum. Oppositum est iniustitia, quo nomine continentur duo vitia; nimium vel parum tribuere sibi aut alteri.

Dividitur iustitia in universalem & particularem.

De universali dictum parte communi Cap. 7.

Particularis, quae & moralis dicitur, est virtus in rerum externarum distributione & commutatione sita.

Objectum sunt bona externa & fortuna, ut opes & honores. Circa hos praecipue versatur distributiva; magis circa eas commutativa.

Dividitur enim particularis in distributivam & commutativam.

Distributiva est iustitia particularis praemia & poenas iusto modo distribuens. Vel: est quae in distributione bonorum & malorum

externorum proportionem servat Geometricā, id est rationē habet dignitatis, personarum & equalitatis rerum, ut unicuique pro merito suum tribuatur. Quod stabile est fundamentum Reip.

Oppositum est iniustitia illa, quæ præmia & pœnæ non iusto distribuuntur modo. Excessus dici potest tyrannus pœnas nimis exasperans. Defectus Socordia, neque dignis præmia distribuens, neque delinquentibus pœnam.

Objectum sunt 1. Personæ v.g. publicis plus tribuendum. 2. Bona & mala externa, id est præmia & pœnæ, ut honores, dignitates, officia, pecuniæ, labores, castigationes, supplicia &c.

Hæc distributiva alia est remunerativa, quæ præmia; alia punitiva, quæ pœnas iuste distribuit.

In hac iustitiæ specie servatur proportio Geometrica. Hæc sicut in Mathematicis neglecta equalitate differen-

riarum servat æqualitatem propor-
 tionis: ita in Ethicis nõ spectat nudè &
 absolutè rerum æqualitatem, sed cum
 discrimine circumstantiarũ atq; per-
 sonarum quibus aliquid tribuendum,
 & rerum tribuendarum respectu: Ser-
 vat enim æqualitatem nõ rei ad rem
 (ut commutativa quæ servat Arith-
 meticam proportionem secundũ equa-
 lem quantitatis excessum; ut tantum
 quis reponat, quantum accepit, absq;
 discrimine status & dignitatis in per-
 sonis) sed rei ad personam. v. g. in bello
 duci plus dandum quam militi & c.

Ad pœnam refertur à nonnullis ius
 talionis, quod est simplex vel pro-
 portionale. Illud Pythagoricum est,
 quando simpliciter tale vel idem red-
 ditur, quale acceptum: quod in nulla
 specie particularis justitiæ locum ha-
 bet. Proportionale vel analogicum est
 compensatio bonorum & malorum fa-
 cta

*Et proportionaliter. Bonorum dicitur
gratitudo; malorum vindicta. Et
hec lex talionis in Rep. est necessaria.*

CAP. II.

De justitia commutativa, ubi si-
mul de furto & usura.

Communitiva est justitia parti-
cularis, quæ in contractibus
& rerum permutatione propor-
tionem servat Arithmeticam, id
est, posthabito personarum respectu,
rei servat equalitatē, ut suū unicuiq;
tribuatur, & neutra pars defraude-
tur. Unde Correctiva etiam Aristoteli
dicitur, quia omnem inequalitatem
corrigit, repositā personarum digni-
tate, v. g. nobili, consuli, & rustico li-
cet inæqualis honor tribuatur ratio-
ne justitiæ distributiæ, non tamen in
emendo vel vendendo, aliquid minoris
pretio datur huic magis quam illi.

Differt ergo à distributiua. I. Pro-
por-

portione, uti dictum. 2. Subjecto vel personis quæ in distributiva sunt publicæ, hic privatæ.

Oppositum est injustitia, quâ vel justo minus pro rebus solvitur, vel iniquum pretium rebus imponitur. Item si merces sint corruptæ, iniquæ mensuræ, pondera.

Medium & mensura, per quam exercetur justitia cõmutativa est 1. Ex natura, ut est annona publica & non corrupta. Hinc occasio exercẽdæ mercaturæ, cum non omnis ferat omniæ tellus, adeo ut mercatura sit ex jure naturæ orta, & jure omnium gentium confirmata. 2. Ex instituto hominum, & est nummus, quo medium generalius & commodius nullum, cum non quivis quavis annona indigeat.

Objectum sunt contractus, ut r. Emptio & venditio, ubi norandum teneri venditores vitia occulta rei vendẽ

denda significare, ne defraudetur pro-
 ximus, & ut merx pretio æquetur,
 quod requirit iustitia commutativa,
 2. Nudus usus. 3. Usus fructus, ubi plus
 est commodi. 4. Commodatum, ubi re-
 stituitur commodatum in specie, vel
 idē numero & qualitate. 5. Mutuum
 ubi restituitur non idem numero, sed
 simile speciei & valore. 6. Locatio &
 conductio. 7. Depositum vel actio de-
 ponendi, ubi rem ad custodiendum
 traditam repetit deponens quando
 vult. 8. Pignus vel pignoris acceptio.
 9. Sponsio seu fidejussio. 10. Promissio
 simplex absq̄ antecedente petitione
 promissionis. 11. Stipulatio, quæ fit
 præcedente petitione. 12. Transactio,
 vel concordia circa rem litigiosam.

De quibus ubiq̄, F. C. t. i.

Contractus a. & mercaturæ Christia-
 nis licitæ sunt & necessariae ad politicæ
 societatis conservatiōem. Licitæ: quia
 cōmendantur in scriptura pond̄ inte-
 grum.

grum mercatura &c. & illos probant
 exempla sanctorum in utroque testa-
 mento Imo in Mose certa præcepta cõ-
 tractuũ politicorum sunt præscripta.

Excessus est nimium lucrum.
 iustum enim concessum est.

Defectus est damnũ. Sub damno
 & lucro continentur furtum & usura.

Furtum est contrectatio & ab-
 latio fraudulenta rei alienæ in-
 vito domino, lucri gratia.

Definitum à furvo seu atro di-
 ctum; eo quod nocte atrã potissimum
 committatur.

Genus actionem externã requirit.
 Theologicè a. furtum etiam est quod
 in animo concipitur. Per rem alienã
 intellige rei. 1. Substantiam. 2. Quali-
 tatem, ut si detur vetus pro novo, di-
 midium pro integro. 3. Quantitatem,
 ut si est falsitas in numero, pondere,
 mensura &c. 4. Commoditatem; si res
 non datur suo tempore & loco.

Fi-

Finis est turpe & injustum lacrum, *cujus causâ*, qui assentiuntur, operam & consilium &c dant furib9, his annumerantur.

Divitur 1. In manifestum & occultum. 2. In diurnum & nocturnum Et hoc deterius. 3. Aliud est rei animatæ, aliud inanimatæ. Illud vel est plagium, & est hominum; vel abigeatus & est armen. *viam ab-uctio*. Hoc vel est sacrilegium spectantium ad cultum divinum; vel furtum simplex, rerum simplicium & inanimatarum.

Pœna furti ratione delicti variant. In variis nationibus est suspensio, ex jure ubiq; recepto. Lex enim Mosaitica licet eam pœnam non decernat, crescentibus tamen delictis creverunt pœnæ. Unde & Salomonis tempore asperior pœna erat furti, quam secundum legem Mosaiticam.

Et

Et licet per benignam juris interpretationem & misericordiam à poena aliquando ordinaria liberentur, qui urgente summa fame & necessitatis tempore furati sunt; tamen hoc furtum nequaquam licitum est; fame enim potius moriendum pauperi quam furandum. Interim panem ei denegans homicidæ est. Juxta illud: si non parvisti, occidisti.

Usura est id quod alteri solvitur propter pecuniæ debitæ vel rei concessæ usum. Estq; triplex: Lucratoria, punitoria, compensatoria.

Lucratoria illicita est & furto deterior, cum ob mutuationis officium pretium illegitimum exigitur. Dicitur scænis quasi funus, vel vivi hominis sepultura & cruciatus.

Punitoria est quæ tanquam multa debitori irrogatur ob morâ solvendi.

Compensatoria, est cum pro pecuniâ
us

usu iustum pretium gratitudinis loco
 retribuitur, habit à ratione æquitatis
 & conscientie. Hæc in quibusdam ca-
 sibus est licita. *U. l.* cum diviti mutuo
 dederis ad exercendas negotiationes,
 agros, ædes & c. comparandas; ne ipsi
 sit commodum, tibi damnum. 2. Cum
 pauper pauperi dat mutuo, non ex ab-
 undanti. ut dans merito ab accipiente
 indēnis præstetur. Nam ita quis alteri
 proderit; xē sibi ipsi obsis. Charitas e-
 nim incipit à seipsa. Licitam verò a-
 liquam esse usuram probatur & ex
 sacris *Matt. 23* & jure civili quod eam
 decernit. Illicita autem est compen-
 satoria, si dōves mutuo dederit paupe-
 ri egenti & non inde lucranti. Ab hac
 passim scriptura abhorret & Chri-
 stiana charitas.

CAP. III.

De jure & injuria.

Us est, quod recta ratio in usu
 mutue societatis præscribit.

Di.

Dividitur Aristoteli in civile seu simpliciter dictum, & domesticum seu secundum similitudinem dictum.

Juris consulti dividunt in naturale, quod natura docuit omnia animalia, ut seipsum defendere, liberos amare &c. Gentium, quod ratio omnes gentes docuit (& hoc idem est cum jure naturali Aristotelis) ut Deum esse colendum, patriam defendendam &c. Et civile quod quisque populus sibi constituit scriptum vel non scriptum, publicum vel privatum.

Civile (quod Aristoteli etiam sub se continet naturale) vel est naturale vel legitimum seu legale, quod jure consulis tantum civile.

Naturale est quod apud omnes homines rectæ rationis beneficio utentes eandem vim habet, non ex hominum opinione aut instituto. Dicitur rectæ rationis.

Nam

Nam hac neglecta non defuerunt scelerati populi, bestiales & quasi furiosi qui à jure recesserunt naturali: ut apud indos filii parentes senio confectos sustibus interficiebant.

Efficiens legis naturæ sunt notitiæ principiorum practicorum & inde extractarum conclusionum, quas Deus animis hominum ab initio impressit. Unde hoc jus in scriptura dicitur jus Dei, veritas & patefactio Dei, opus legis inscriptum in cordib. in ipsa creatione.

Principia sunt axiomata per se nota & indemonstrabilia, naturam nobis insita, & legum specialiorum semina: ut turpe est fugiendum, parentes honorandi, pactum servandum, quod tibi non vis fieri alteri nefeceris, suum cuique tribuendum, veritas colenda &c

Conclusiones ex his ratione recta colligendæ sunt variæ, ut ex principio: justitia est colenda, concluditur;

Ere

Ergo non furandum, non occidendum &c. Ex principio: æqualitas est servanda, conclusio: Ergo pœna delicta debet respondere.

Juris naturalis species Ciceroni sunt 1. Religio, quæ Deo debetur. 2. Pietas, quæ patriæ, parètib9, cognatis &c. 3. Gratia, benemeritis. 4. Vindicatio injuriosis. 5. Observantia, superioribus autoritate &c. 6. Veritas omnibus.

Jus legale vel civile specialiter & jectis dictum, est quod ex hominum instituto autoritatem habet, omnes quibus fertur obligans. Hoc apud omnes non est idem, sed mutari potest, immò abrogari. Sæciturum vel ex jure naturæ, vel ratione aliqua probabili, vel aliqua circumstantia ad salutem civium &c.

Finis est non tantùm honestas, ut in lege naturæ; sed etiam utilitas.

Adjunctum est æquitas vel correctio

rectio, quando jus ipsum ob generalitatem videtur deficere vel benigna juris interpretatio à iudice prudenti. *Aequitatis extrema sunt:*
 1. Malitiosa juris interpretatio, & *Cris* calumnia, cum legis verba in sensum detorquentur alienum à mente legislatoris. 2, *Strictum & summum jus*, cum leges set erè sine mitigatione (licet hanc circumstantia aliqua postulet) retinentur absq; prudentia, id est, absq; examine circumstantiarum, loci, temporis, personarum, mentis legislatoris &c. Et in hac significatione summi juris (non de statu juris perfecto & excellentissimo) verum est illud: summū jus summa injuria.

Jus legale vel est non scriptum approbatum longo cōsensu utentium, & ita imitatur legem; vel scriptum; ut lex, plebiscitum, senatūconsultum, principum placitum seu constitutio,
 præ-

torum edictum, responsum prudentium recessus &c. de quibus Ictus. Utrumq; vel est publicum pro pluribus; vel privatum pro qualibet civitate vel universitate &c. Et dicitur jus municipale, statutum &c.

Jus domesticum est quod colitur inter unius domus membra; ut matrimoniale seu uxorium, inter maritum & uxorem: Herile seu dominativum, inter Dominum & servum. Paternum inter parentes & liberos &c.

Injuria opponitur juri, cujus est violatio. Estq; vel voluntaria vel invita. Illa proprie est injuria, cum invito præter meritum infertur damnum à sciente & volente. Dicitur invito, nam volenti non fit injuria. vel volens non patitur injustum, modo habeat voluntatem integram, absolutam, liberam & expressam.

Ap

At patitur nolens injustè, qui habet voluntatem 1. tacitam, nõ expressam, v.g. qui volens patitur damnum leve ab inimico, ut magis ei noceat. 2. Non integram, ut in martyribus. 3. Conditionalem, ut pauper egens dat diviti in justam usuram. 4. Ligatam, ut infirmus noxia petens si à quodam facile concessa habeat. Hæc vel est venialis quam homo committit per ignorantiam, vel non venialis, quam committit ignoranter. Confer c. 3. Ethic. General Voluntaria est 1. Ex malitia & certo animi proposito. 2. Ex animi affectu & perturbatione & hæc levior est.

CAP. IV.

De Temperantia.

Temperantia vox hic non generaliter capitur pro quavis virtute, sed morali servante in gula & Venere mediocritatem.

Est enim temperantia virtus

D

mo

moralis in appetendis vel fugiendis corporis voluptatibus quæ gustu & tactu percipiuntur, & atrendis doloribus, qui ex rei jucundæ privatione animo concipi possunt.

Habebit itaq; vir temperans in appetendis & persvuendis voluptatibus rationem honestatis, quantitatibus, valetudinis, existimationis, loci, temporis, summi &c. Et cum temperantia sit virtus, non erit temperans, qui à rebus nonnullis abstinet vel naturâ, vel morbo, vel voto, Coactio enim in virtutibus non habet locum.

Effecta temperantiæ, in corpore sunt sanitas & pulcritudo; contra, intemperantia variarum ægritudinum causa est, & mediocrum nutritrix. In animo, conservatio ingenii, iudicii, memorie, alacritas ad exercendas virtutes.

Excessus est intemperantia vitium frequentissimum.

De-

Defectus (qui rarissimus) est stupiditas omnes spernens etiam necessarias & honestas voluptates: ut in Origene, qui ad vitandam venerem seipsum castravit; & in Diogene, qui omnes mulieres de arboribus suspensas optavit.

Objectum externum Philosopho sunt voluptates (corporis, non omnes, sed tantum gustus & tactus; & huius praesertim) & dolores (ex accidenti, nam fortitudo per se circa dolores versatur) quatenus ex voluptatum nimio desiderio vel privatione oriuntur.

Species duae sunt: Frugalitas & castitas.

Frugalitas est temperantia in gula moderanda, qua cibi & potus tantam portionem utimur, quantum naturae ad sui conservationem postulat.

Ratione duplicis huius objecti, cibi & potus, duplex est frugalitas: abstinentia, quae in cibo, & sobrietas

quæ in potu. Habeatur autem ratio cu
jusq; naturæ. Non enim omnibus æquè
calor sortis est; nec æqualiter omnes
laborant: quare unus altero copiosio-
ri victu uti potest, illæsa frugalitate.

Excessus, est Luxuria in cibo &
potu, corpus ejusq; vires posternens,
uti & animi: qualis cœna Antonii &
Cleopatrae.

Defectus sunt sordes tales, cū quis
corpori necessariū alimentū denegat.

Abstinencia est frugalitas in
cibo capiendo modum servans na-
tura & rectæ rationi congruum.

Defectus est nimia corporis
maceratio, vitium rarum,

Excessus frequens est voracitas
& edacitas, consistens 1. In nimia quā-
titate 2. Festinatione instar canum 3.
Intempestiva comestione non urgente
fame. 4. In electione suaviū præ sa-
lubribus. 5. Cum quis delicatioria in
patina meditatatur & evolvit.

Re-

Remedia contra voracitatem sunt

1. Cogitare nutriendam etiam esse animam. 2. Voracitatem esse bestiarum. 3. Non abutendum divinâ liberalitate. 4. Gustus delectationes esse breves. 5. Prius resistendum hostibus qui in nobis sunt, quam externis. 6. Voracitatem esse matrem morborum & mortis præmaturo.

Sobrietas est frugalitas in moderato potus usu. Vult hæc virtus
1. Ne nimium bibamus. 2. Ne nimium sectemur suavitatem potus etiam in modico potu.

Extremum in defectu nomine caret: dici tamen potest nimia aversatio potus requisiti: quod vitium admodum rarum. Non enim pro vitio reputandum quod aliqui nihil planè biberint, vel ex peculiari natura, vel morbo, vel coactione, vel consuetudine longa &c

Extremum vitium in excessu est Ebrietas vel intemperantia in potu,

D 3

vir-

virtus hodie, pro dolor, potius quam
vitium heuonibus.

Causæ sunt prava voluntas, con-
suetudo perversa &c.

Effecta sunt nocumenta varia
corporis & animæ: morbi infiniti, &
mors sæpè repentina.

Remedia Ethica præter ea qua
voracitatis sunt, 1. Considerentur in-
commoda & effecta ebrietatis. 2. Co-
gitandum vinum ad ebrietatem sum-
tum hominis esse venenum. 3. Contem-
plentur ebrii in speculo faciem furi-
bundam. 4. Perpendendum Ethnicos
etiam potuisse hoc vitium detestari
& bestiis adscribere.

Castitas est Temperantia in
moderanda venere licita, & fu-
gienda illicita.

Objectum est Venus, quo nomine
intellige non tantum actum venereum,
sed etiam voluptatem in amplexu, o-
sculis, colloquiis, gestu corporis, vultu,

oculorum, manuum, pedum &c. Et
 tum hæc virtus in specie dicitur Pu-
 dicitia. In venere licita vult castitas
 ut fiat illesa valetudine, in loco, tem-
 pore &c. Illicitam planè damnat.

Ratione personarum consideratur
 castitas, & requiritur. 1. In omni æ-
 tatis statusq; hominibus. 2. In juveni-
 bus, puellis & omnibus non nuptis vir-
 ginitas. 3. In conjugandis requiritur
 reverentia in cognatum sanguinem,
 ne copuletur sanguine aut affinitate
 viciniore, quam par est. 4. In conjugib;
 fides conjugalis, ne aliis adhæreant,
 neve se invicem deserant extra ca-
 sum adulterii.

Extremum in defectu est affecta-
 ta omnis veneris detestatio, ut in Dio-
 gene, Origene, &c.

Excessus est libido, ad quam re-
 feruntur. 1. Omnis frivola seminis pro-
 fusio. 2. Scortatio. 3. Stuprum. 4. Adul-
 terium tam simplex quàm compositum.

rum. 5. Incestus. 6. Sodomia. 7. Bestialitas.

Effecta. Libidinem omnem consequuntur: ignominia, pœnæ variae, morbi, mors repentina, nonnunquam & ni resipiscant, mors æterna: nam fornicatores & adulteri non possidebunt regnum Dei.

Sunt qui huc choreas referunt, tanquam libidinis irritamentum. Sed distinctione opus. Aliæ enim saltationes sunt sacræ & religiosæ, quæ in honorẽ Dei fiebant, ut à Davide, Juditha &c. Aliæ convivales nostro tempore plerumq; conviviorum appendices, suntq; vel honestæ & Christianis licitæ, vel inhonestæ. Inhonestæ sunt leves, & impudicæ, quæ fiunt à personis scurrilibus & impuru in locis inhonestis, aut tempore inconvenienti. Hæ merito damnantur. Nam 1. sunt reliquæ Ethnicismi. 2. Levitatis notæ & irritamenta

ta

ta libidinis. 3. Malorum fontes, ut sunt supra, cædes &c. 4. Ethnicis etiam invisa, nonnullis & punitæ; multò magis Christianis.

Honestæ fiunt à personis honestis & verecundis in loco honesto (præsertim publico in præsentia honestorum) tempore convenienti, non aliis laboribus præsertim sacris destinato; modo decenti, non impudicis circumgyrationibus & strepitu furioso.

Hæ non simpliciter illicitæ. Nam 1. Scriptura meminit saltationum Eccl. 3. quas tamen nussiam prohibet. 2. Sanitati profunt, dum & animus refocillatur, & corpus quietis nimie atq; cõpotationum liberatum, motu mediocri quasi vivificatur. 3. Splendor comitatis in moderatis apparet Choreis, ut habet Casus. 4. Quædam honoris gratia ducuntur, ut dicebat Imperator Frider. 2. Ab honestis ergo honestè fieri possunt.

D S

Ins.

*Impiis autem & impuris nihil est pu-
rum.*

CAP. V.

De Fortitudine.

Fortitudo est virtus moralis
servans mediocritatem circa
timorem & confidentiam in iis
quæ terribilia sunt, publicæ uti-
litatis & honestatis causa.

*Definitum à ferendo dictum (peri-
cula videlicet & labores) non hic su-
pernaturalem & cœlestem denotat
fortitudinem, ad tyrannidem quam-
vis perferendam, ut fuit in Mose con-
tra Pharaonem, in Johanne contra He-
rodem, in Apostolis & Martyribus plu-
rimis, qui fortiores quàm qui in bello
pro patria occumbunt, nec naturalem
illam, qualis in leonibus, equis &c. sed
moralem, ut habet Genus.*

Objectum internum est metus
& confidentia.

Exa

Externum est generale vel speciale.
 Generale sunt terribilia seu formi-
 dabilia, mala & adversa quæ præter
 meritum & culpam accidunt nostram,
 ut paupertas, captivitas, exilium, a-
 micorum penuria, vulnera, morbo &c.
 quæ tamen metuenda, si ob culpam
 nostram contingant. Alia verò mala
 sunt quæ ab omnibus metuenda, ut om-
 nne scelus & sceleris pœna &c.

Mala verò quæ corpus & vitam pe-
 tunt, sunt majori fortitudinis quoad
 reliqua difficilius est secundas res mo-
 deratè ferre. Sic mala & pericula su-
 bitanea fortioris est animo magno
 perferre, quàm prævisa.

Speciale est mors (præfertim
 bellica pro patria & publicæ utilita-
 tis gratia) quæ homini, nõ ut Christia-
 no, sed ut corpori animato cõservatio-
 nem expetenti maximè est terribilis.
 Et præterea, difficillima ob certamè.

z. Pub-

2. Pulcerrima ob decorum. 3. Celeberrima propter famam. 4. Honestissima propter causam videlicet defensionē patriæ, religionis, libertatis, parentum, liberorum &c. Est ergo mors viro forti delectabilis respectu causæ, subiecti & finis; tristis autem & dolorifica consideratione officiorum virtutis, quibus privabitur, ut amplius patriæ carissimæ inservire nequeat.

Bellum porro Christianis licitum esse justis causis positis, & vim vi repellere, patet. 1. Natura feris, & mos gentibus dicitur injuriam illatam propulsare. 2. Licet defendere patriam, amicos &c. 3. Bellum continet multos mala meditantes in officio & intra limites. 4. Publica vindicta seu bellum justum in scripturis passim à Deo præcipitur: imo bellandi præcepta à Deo ibidem traduntur. 5. Et sanctorum plurimi bella gesserunt.

Duel-

Duellum autem neq; gladiatoribus concedendum; neq; in bello tuto committitur, eo fine, ut uno vincente universa firma sit victoria. Licet enim in sacris exempla profuerint & apud Romanos, & olim apud nostrates Danos, teste Saxone; hodie tamen mos ille merito deserendus: quo in usu sunt sclopetum & bombardæ; ut vir fortissimus jam à cacula aliquo occidatur. Et quid est totum aliquod imperium unius virtuti & fortunæ committere?

Finis in definitione ponitur Honestum & publica utilitas. His de causis ferenda pericula, non gloriolæ aut lucelli. Unde negat rectè Philosophus, fortes dicendos, qui lucri gratia militant. Interim militum mercenariorum opera est utilis, & licitum etiam militare ei qui non subjectus est magistratui belligeranti, cum exempla

plā passim in scripturā habeantur.

Officia viri fortis sunt: imperterrito animo esse in maximis malis, omnia peragere cum consilio, nō temerè, cupiditate, ira &c. Expectare hostem, aggredi periculum cum prudentia, sustinere aciem, adversarium sagare; & (quod tamen minus forti cōpetit) fugere, si recta ratio jubet, & præsens vitæ periculum. Si enim damnum accederet Reipubl. ex tua morte; vitam salvabis: nam ita qui fugit, ad pugnas ille redire potest. At si damnum ex fuga, præstabit mori,

Excessus est duplex. 1. Insana omnis metus vacuitas, ut qui non metuit fulmina, tonitrua, terra motus, prodigia &c. In quibus non relinquatur fortitudini locus. 2. Audacia vel præceps animi impet9 in pericula sine ratione, qualis in arrogantibus, qui quum imminent pericula, timidi sunt &

& Martem in fugacibus habent pedi-
 bus. Est tamen Audacia timidita-
 te potior. Nam 1. Hæc Reipub. magis
 nocet, quippe quæ nihil audet pro pa-
 tria aggredi, dum interim audaces
 fortuna iuvat, timidosq; repellit. 2.
 Audacia facilius corrigi potest. Estq;
 fortitudini vicinior: audax enim om-
 nia adire iubet pericula, timidus
 nulla, fortis quedam.

Defectus est timiditas seu igna-
 via, cum quis metuit pericula honesta
 quæ non debebat. Hæc cum nimia est,
 fit desperatio, ad quam (neutiquam
 ad fortitudinem; non enim pœna sed
 causa facit martyrem aut sortem)
 referenda.

Αὐτοχρησία, cum quis metu ma-
 joris mali sibi manus violentas
 infert, adeoq; 1. Non respicit honesta-
 rem, sed mortem tanquam majus
 bonum præ malo eligit alio, quod a-
 lia

ita via se efugere non posse putat,
quam morte sua. 2. Facinus omnibus
ignominiosum committit & homici-
dium 3. Publicam societatem immi-
nuit. 4. In naturam peccat, quæ sui
vult conservationem. 5. Non dignè &
dignis modis mortem subit.

Divisiones fortitudinis sunt va-
rie. Alia enim est domestica seu roga-
ta, alia bellica. Illa animum præsen-
tem præstat in rebus adversis & pro-
speris, in pace potissimum eminens.
Hæc est vera vel apparens. De ve-
ra supra actum hætenus. Apparens,
ficta seu adulterina, est, qua impellit ut
quis ad pericula apparente & specioso
aliquo nomine. Estq; 1. Civilis seu po-
litica dicta, spe honoris aut merui-
gnominie. 2. Servilis & coacta, pœne
formidine, ut in servis, mancipiis, &
milibus nonnullis coactis & angusta-
tis, cum fugæ non datur locus. 3. Ira-
cunda

cunda seu violenta, pendens à metu
 & perturbatione animi, irâ, odio, cu-
 piditate vindictæ & sine certo consi-
 lio. 4. Militaris vel experimenta-
 lis pendens ab usu & experientia atq;
 spe prædæ. Hinc veterani milites ty-
 romibus animosiores. 5. Fiduciaria,
 pendens à præsentia præsidiorum &
 auxiliorum. 6. Inscia, quæ pugnat
 ex ignorantia periculi, donec fugam
 tandem arripiat.

CAP. VI.

De Liberalitate & Magnificētia.

Coniunguntur hæ duæ virtutes,
 quia differunt tantum secundum
 magis & minus.

Est enim liberalitas virtus mo-
 deratrix minorum vel medio-
 crium facultatum; Magnificen-
 tia majorum. Vel. Est mediocritas
 circa pecunias.

Liberalitas dicta, quod homine libe-

ro

ro sit dignissima est virtus cuius actus
est uti pecuniis.

Objectum propinquum vel inter-
num est amor vel appetitus pecunia-
rum. Remotum vel externum sunt ip-
se pecuniæ: nõ hæc tantum, sed quic-
quid pecunia æstimari potest; etiam
cum quis operâ, officiis & consiliis suis
alteri prodest; Græcis $\chi\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\epsilon$. Cir-
ca hæc versatur liberalis ratio vel
 $\chi\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\iota\sigma$ vel $\chi\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\iota\sigma$. Usus possessioni
præstat: Ideo liberalitas potius in dan-
do, quàm accipiendo occupatur. Dare
enim est difficilius, præstantius, lau-
dabilius, & juxta omnes, liberalius.

Ulus consistit in largitione & sum-
tu. Sumtus impendantur ubi honestè
fit; parcatur iisdem, ubi non necessarij.

Quoad dosim, at tene modum & fi-
nem cum Aristotele. Et in modo i. Per-
sonam: dantem, quæ erit prompta, hi-
laris, & collari beneficij immemor, non

ex probatrica: Accipientem; que sit digna, & vir bonus quicumq;, maxime nobis junctus sanguine, terra &c. bene de nobis meritis &c. 2. Quantitatem, ratione dantis; det pro modulo & facultatibus. Pauper enim de suis dans proportionaliter, liberalior esse potest divite plura dante quidem, sed non proportionaliter. Vide exemplum viduae Luc. 22. Ratione accipientis respicienda est cujusq; status & dignitas; plus enim dandum consanguineo, bono, pauperiori &c. 3. Qualitatem: beneficia prosint accipienti. 4. Tempus cum res postulat; Qui cito dat, bis dat &c. 5. Locum, qui sit ex honestatis prescripto.

Finis in dando est honestas sola. Non ergo sunt liberales, qui dant 1. Ad ostentationem. 2. Ut majora reportent. 3. Ad favorem conciliandum 4. Ut liberetur à petentis importunitate; ne videatur inhumanus.

κλῆσις

Religiosus consistit in acquisitione & conservatione. In hac, cavendo es alienum, temerarias fidei iuraciones &c. In illa: 1. Non per fas & nefas acquirat. 2. Non sit importunus in postulando. 3. Angeat rem familiarem non animo ditescendi; sed ut alius queat benefacere. 4. Benefacturus de suis largiatur, non de alienis.

Extremum in excessu & ratione. Reliquos est prodigalitas, viciū in nimis dando, & parum aut inhonestum recipiendo. Est tamen laudabilis quam avaritia. Quia 1. Liberalitati similis. 2. Nonnullis largitionibus utilis est prodigalis. 3. Et stultitia atq; simplicitate magis quam malitia peccans. 4. Citiusq; sanari potest quam avarus, accedente videlicet aetate vel egestate. Prodigalitas n. magis est juvenum nescientium quid valeat nummus, sed facilius corrigibilium; avaritia est senum magis, qui non flectuntur.

ER

Est autem avaritia vitium in nimium accipiendo, vel retinendo vel utroq; Estq; plurimorum radix vitiorum, perjurii, contemptus verbi Dei, homicidij, adulterij, furci &c. Vitetur ergo nimius divitiarum appetitus. Interim Divitiæ per se nullæ nocent aut illicitæ sunt: Nam 1. sunt donum Dei, quo sancti patres multi non caruerunt. Et Deus Salomoni eas promittit cum sapientia. Et benedictio Dei divites facit, 2. Aristoteli sunt instrumenta felicitatis politica, & exercendæ liberalitatis.

Magnificencia est virtus in magnis sumptibus erogandis. Objectum sunt sumptus non mediocres, ut in liberalitate, sed ampli & honorifici, majores in Rege quàm principe, comite quàm nobili &c. Vir ergo magnificus esse non potest ex plebe, sed princeps, sanguine clarus in summo officio

con.

constitutus, & divitiis affluens honeste
 parit. Quamobrem meretricula non
 potest esse magnifica, licet sumtus ex-
 pendat magnos.

Magnificentiae eadem præcepta
 sunt, quæ supra liberalitatis, sed in
 majori perfectione.

Effecta vel opera magnifici sunt
 pulchra, splendida, durabilia, utilia: ut
 templi, reditus Ecclesiastici, Academiae,
 Nosophoria, arces & propugnacula,
 portus, porticus, pontes, naues, arma-
 mentaria &c. Item privata aedificia,
 supellex aurea, argentea, gemmae, ve-
 stes &c.

Excessus est luxus & inepta
 splendoris affectatio, vitium in nimis
 magnis sumtibus erogandis, non hone-
 statis causa, sed delectationis, ut in
 Cleopatra: Item cum opus sit absq; e-
 legantia, gratia, duratione &c.

Defectus, sordes. Sunt autem ex-
 trema magnificentiae deteriora, quàm

liberalitatis. Nam 1. Peccant in publicum commodum, & interitum Reipub. afferunt. 2. Conspiciunt sunt.

CAP. VII.

De Modestia & Magnanimitate.

Conjunguntur & hæc due, ut priores, differentes tantum secundum magis & minus. Modestiae enim obiectum sunt honores parvi & mediocres; magnanimitatis magni.

Est n. modestia virtus in parvis vel modicis honoribus rectè expetendis vel contemnendis.

Defectus est contemptus honorum præter modum & rationem, etiam nobis debitorum saniorum iudicio & divino mandato.

Excessus est ambitio vel arrogantia, quando honores mediocres nimium & præter rectam rationem expetimus.

Modestiae cognata est Humilitas Christianorum, vel animi demissio, quâ

quâ quis propria modestè extenuat,
 & submissâ se gerit, ac interdum ali-
 quid de jure suo remittit in Dei glo-
 riam & Ecclesie commodum.

Magnanimitas est virtus in
 magnis & debitis honoribus.

Alias nonnunquam sumitur pro ma-
 gnificencia, item fortitudine insigni.

Excessus est superbia vel fastus,
 quando quis indignus magnos affectat
 honores res suas secundas jactat &c.

Defectus Pusillanimitas, res
 spuens honores jure debitos.

Officium magnanimi prima-
 rium est magnos honores convenien-
 ter & modo decenti expetere vel con-
 temnere. Secundarium est, moderatè
 versari circa opes & potentiam, quæ
 honorem ex parte amplificant.

Magnanimitatem autem non tol-
 lit politicam Humilitas spiritalis.

Sed objectum præsentium virtutum
 explicandum, quod Honor.

Ho-

Honor est præmium virtutis, tributum viro bono ob honestatem à congruente ejus judice, ut eius virtus refulgeat, cæteriq; ejus exemplo ad virtutem invitentur.

Materia honoris est multiplex, quæ in signum virtutis tribuitur.

Efficiens est judex competens actionum virtutis, vir probus, præsertim princeps & magistratus. Et ad solidum honorem sufficit auius probi & prudentis viri testimonium, cum una sit vox omnium proborum ad honoris illustrationem multæ requiruntur testimonia. Vir ergo & improbus cum iudicium honesti & viri boni non habeat, probos & bonos honorare non potest. Honor enim est actio proba, quæ est honorantis & conferentis: Unde Arist. dicit honorem esse magis honorantis quàm ho-

E

-no-

norati. Est tamen etiam honorati, 1. Tanquam causæ impellentis & commoventis honorantem seu causam motam. 2. Tanquam illius præmium, fructus & signum. 3. Recipitur in honorato, non in producente. 4. Contraria, videlicet infamia & vituperium sunt recipientis non dantis. Quæ contraria uti fugere licet, ita.

Honorem appetere concessum est. Nam 1. ita distinguitur homo à pecede. 2. Honos alit artes. 3. Iustitia est sua unicuique tribuere. 4. Natura etiam membra corporis aliqua honoratiora fecit. Deus honorem præcepit in quibusdam præcepto.

CAP. VIII.

De Mansuetudine.

Mansuetudo est virtus servans moderatam circa iram.

Dicitur alias clementia, placabilitas, humanitas.

Ob-

Objectum internum est ira quæ
est affectus cum vindictæ cupiditate,
ex contemptu nostri vel nostrorū ori g^o

Externum, quod iram potest conci-
tare, ut injuriæ, contemptus, convitia,
damna &c.

Officium mansueti in genere, est
iram cohibere. In specie, rationem ha-
bere. 1. Personarum. Irascendum enim
improbis & sceleratis, non superiori-
bus, non bene de nobis meritis, non ve-
niam precantibus &c. 2. Causarum.
Ira justæ sint causæ, facientes ad ad-
structionem cultus divini, famæ, pa-
triæ, amicorum. 3. Temporis & loci.
Non irascendum diu, non in convivis,
seriis consultationibus &c.

Defectus dicitur Lentitudo vel
ira vacuitas; cum quis non irascitur
quibus personis & quibus de causis i-
rasci debet; adeoq; occasionem dat se-
ciritati & morum dissolutioni.

E 2

Ex-

Excessus est iracundia, cujus tres species. 1. Excandescencia cū sitò ob leues causas aperreq; irascuntur subitoq; placantur. 2. Amarulentia, cum tarde irascuntur, sed semel conceptam iram fovent occulte, & vindictam beluino more sequuntur, et occasionem ulciscendi; nisi diurnitate temporis ira sit concocta: & hi deteriores. 3. Crudelitas, sevitia & animi asperitas, ut in tyrannicis hominibus, cum gravius & diutius quàm oportebat, irascuntur.

Ira autem legitima viro bono licita est tanquam eos fortitudinis excitans animos ad res magnas. Ita in sacris fortissimi & sanctissimi irascuntur Jacobus, Moses, David &c.

In his extremis lentitudo iracundiâ præstabiliior est: Nam hæc frequentior est, & magis civilem conversationē impedit, dum animos distrahit.

bit. Mansuetudo autem virtutibus. homi-
licitatis affinis est, quæ iam sequuntur.

CAP. IX.

De Comitatu.

COMITATUS est virtus homilitica
in conversatione seriâ hone-
stè oblectans. Vel quâ verbis hone-
stè officiosis & amicis sine furo uti-
mur. Aliis dicitur comitas, familiari-
tas, affabilitas, humanitas, populari-
tas, facilitas.

Objectum internum sunt animi
voluptates & dolores ex rebus seriis in
quotidiana hominum conversatione.

Externum est communitio dictorum
& factorum in eadem.

Finis est honestas cum utilitate.

Officia viri comiti vel humani sunt.
1. Esse promptum & facilem in dictis
& factis seruatō honesto. 2. Uti verbis
amicis. 3. Rationem habere personarū:
præstantiorum, quibus auscultandum.

aequalium, quibus consentiendū; minorum, quibus modestè persuadendum.
4. Alterius dicta & facta si approbare jure nequit, monebit modestè, non assentabitur.

Excessus est Blanditia, vel nimium placendi studium, quando quis omnia laudat; & adulatio Guathonica, cum quis lucri causa blanditur.

Defectus est Morositas & violentia, quando nemini placere cupimus, & dicta factaq; aliorum bona & recta improbamus.

CAP. X.

De Urbanitate.

URbanitas est virtus homilitatis in conversatione jocunda, quâ rectè jocamur & aliorum jocos ferimus. Vel quâ concinnis & honestis dicteris ad hilaritatem excitandam in jocundioribus congressibus jocamur.

Ex-

Excessus est scurrilitas parastica, id est, intempestivum & immoderatum studium movendi aliorum risum.

Defectus rusticitas, cum quis non commodè & cum gratia jocos profert, sed tardè vel insulsè nec equo animo alios jocantes perfert.

Subjectum ubi hæc virtus locum habet, sunt jucundi congressus, præsertim convivium: non enim jocandum in templo, curia &c.

Objectum sunt ludi & joci circa quos etiam virtus versari potest, quatenus queritur relaxatio animi. Sed ludi & joci sint, 1. Honesti ac liberales, 2. Moderati, 3. Absq; virulenta dicacitate, scōmatibus, convitiis &c. 4. Absq; offensione audientium, imprimis juniorum. 5. Tempore fiant convenienti, non exequiarum, belli, &c. 6. Ratio habeatur personarum. Aliter enim jocandum cum principe quàm plebeo; aliter cum sene & docto, quàm juvene

imperit & c. 7. *Jocandū non affectatē
& coactē, sed naturali quadam gra-
tiā; quæ si desit, legantur autorū va-
riorum facetiæ, & pro joci narrentur.*

CAP. XI.

De Veritate & Taciturnitate.

Veritas vel veracitas (aliis can-
dor, severitas, integritas & c.) Est
virtus homilitica, quā id quod
in corde sentimus, ore, verbis, &
actionibus profiteamur.

Accipitur hic vox veritatis non Me-
taphysicè pro convenientia rei cum
intellectu; nec Logicè pro convenientia
propositionum cum rebus; sed Ethicè
pro habitu virtutis; quo sermones, ge-
stus, & actiones nostræ in se habent i-
maginem affectuum, cogitationum &
volitionum nostrarum. Potest enim
quis falsum dicere logicè, & c. non E-
thicè, & vice versâ. Hinc aliud est
mentiri, aliud Mendacium dice-
re.

re. Mentiri dicitur, qui contra consci-
entiam & mentem suam loquitur, id
quod forte aliàs in se verum est; id
est, dicit falsum Ethicè nò logicè. Sem-
per Mendacium dicit, qui loquitur il-
lud quod verum esse putat, cum in se
sit falsum. Hic non mentitur, id est
falsum non dicit Ethicè sed logicè.

Fundamentum veritatis esse potest
vel naturale, cum oratio dicitur esse
mentis index: vel divinum, quia Deus
est ipsa veritas, & veritatem omnes
vult sectari.

Objectum primum est verum.
Secundarium est communicatio di-
ctorum & factorum in quotidiana ho-
minum conversatione.

Veritatis in specie & particulari-
ter opponitur, quoad excessum
ἀλλοτρεία quando quis ea quæ non
habet sibi arrogat; quoad defectum
ἐπιπνεία, cum quis id quod habet dis-

¶ § ¶

simulat. Viro autem bono simulare & dissimulare non licet in fraudem proximi (at licet joci causâ, ad utilitatem proximi, ad divinam gloriam amplificandam) contradicit enim omnis sana ratio, omnis sapiens antiquitas, imò ipse Deus detestatur mendaces & bilingues, Valeant ergo Pseudopolitici moderni, quibus artificiosum est, aliud ore offerre, aliud corde volvere, magnatum placitis se accommodare, temporibus servire &c. Teneatur potius hæc regula: Melius est pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione beneficiû.

In genere autem veritati opponitur Mendacium, quod in judiciis dicitur falsum testimonium, falsa defensio vel falsa sententia.

Est autem mendacium 1. Jocosum, joci & delectandi causâ, non deceptiendi. 2. Officiosum, quod nonnullis prodest, bonis non obest: Quale in
Rebec.

Rebecca, Iacobo, Iosepho, obstetricibus
 Aegypti, Rahab, Iehu &c. At q̄ hoc dici
 non potest peccatum, cum non fiat a-
 nimo & habitu mentiendi, sed proxi-
 mum iuvandi. Unde factum Rahab &
 obstetricum Aegypti ex fide profectum
 asserit scriptura. 3 Perniciosum,
 quod proprie mendacium, cum quis
 falsum studio profert contra proxi-
 mum, fallendi ergo: qualia Gna-
 thum, Thraasonum &c.

Veritatis summa confirmatio dicitur
 iuramentum (eo quod pro iure
 & lege habendum sit quod iuratur) i-
 tem iusjurandum, quasi Jovis iuran-
 dam.

Jurare autem omnino licet. 1. In
 causa religionis & verae doctrine,
 quando de Dei gloria agitur. 2. Chari-
 tatis gratia privatae vel publ. inter
 regna & Resp. 3. In veritate. 4. In iusti-
 tia. 5. In iudicio ex rei ratione & ne-
 cessi-

fiere vocatione exigente, aut magistratu imponente. 6. Quando omnis humana probatio cessat.

- Nam 1. Causa modo dicta postulant.
 2. Juramenta per nomen Dei oportune facta sunt mandata in scriptura.
 3. Et Deus ipse & sancti aliquoties iurasse leguntur.

Est autem iuramentum invocatio Dei, qua petimus ut sit testis nostræ asseverationis & puniat fallentem.

Due ergo iuramenti partes. 1. Dei invocatio pro veritate. 2. Nostra imprecatio, si fallimus. Pejorare autem est id non facere, quod ex animi sententia iuraveris: nam proprie perurium non est, si qui iurat, id verum putat, sed qui falsum scit, tamē iurat.

Finis iuramenti est controversiarum terminatio & charitatis stabilimentum.

Id per quod jurat Christianus, aliud præter Dominum esse non debet. Nam 1. Per cuius nomen juras, ejus agnoscis veritatem & justitiam. 2. Juramentum spectat ad secundum præceptum decalogi. 3. In scriptura prohibitum est jurare per creaturas, idola, res factitias & fictitias &c.

Si tamen Christiano negotium sit cum Ethnico jurante per sua idola; hoc juramentum admittere poterit. Nam 1. Ethnici suis idolis magnam præstant reverentiam, & detestantur perjurium. 2. Aliter Ethnicus confirmare non potest suam veritatem. 3. Jacob admisit juramentum à Labano idololatra præstitū per Deum Nachor. Unde indubiè jus civile concessit peregrino per suos Deos jurare, civi per suos. Quia Ethnici, Iudæi, Turcæ &c. falso jurantes perjuri sunt, & à vero Deo puniuntur. Hæret n. in animo pejeran-

ferantis idololatriæ offensi nominis opinio. & Deum esse purat suum idolum. Unde Augustinus. Prorsus perjurus es, quod per id quod sanctum putas, falso juras. Hinc pœnas & in pejerantes & eorum posteritatem dimanasse atrocitates, testantur historie.

Quocirca strictè servandum juramentum etiam vi vel fraude extortum, etiam hosti datum, v. g. à latrone spoliante: modo sit de re licita, possibili, verbo Dei & bonis moribus non contraria: Exemplo Josue qui à Gibeonitis deceptus, fidem tamen servare voluit; & Zedechia, qui ob violatum pactum, quod metu periculi pepigerat cum Nabuchodonosore, graviter punitus; & eorum qui in desperationem inciderunt, cum non servarunt: præsertim cum jus divinum omne mendacium & perjurium prohibeat: & jus humanum suadeat, jus esse fidem servare ei cui jus est dare.

Offi-

Officia viri veracis, candidi & sinceri sunt. 1. Sit iustus & bonus qui veritatis amore, non lucri causa verum dicit. 2. In dictis & factis sit per omnia sibi similis. 3. Et sua non multum jactans. 4. Nō curabit veritatis odium parere. 5. In rebus contingentibus & mutabilibus adjiciat has formulas: quantum mihi videtur, quantum mihi constat &c. 6. Verum semper dicat quando obligatur, talibus personis, tali tēpore, in tali causa &c. 7. Aliàs cum non tenetur verum dicere illud, ad quod tacendum per leges vel conscientiam obligatur, non violabit leges taciturnitatis.

Est enim Taciturnitas virtus, quā arcana nobiscum contineamus, quæ reprehensionem rectè judicantium incurrere possunt. Et distinguitur à nonnullis in honestam & necessariam. Hanc vocant, quæ

quâ sine Dei contemptu & publici boni dispendio, cognita nobiscum retinemus, ne in perniciem alterius divulgentur. Illam quâ linguam tantisper continemus, donec conveniens loquendi locus detur. Ut juniores & inferiores inter superiores expectabunt loquendi occasionem, ut quando compellantur, vel alii finem sermonibus imponunt.

Excessus est garrulitas, aliis loquendi locum non concedens. Defectus infantia, cum quis instar stipitis, quando opus est, non loquitur aut respondet.

CAP. XII.

De Semivirtutibus in specie nempe continentia & Tolerantia.

In genere de his actum est part. Com. cap. 9.

Continentia est virtus imperfecta

fecta, vel dispositio proba sequens rectam rationem, ut dominium hęc obtineat in voluptates & cupiditates licet relictantes.

Accipitur vox continentia hęc modo medio pro freno pravatum concupiscentiarum vel repugnantis appetitus. Alias accipitur, 2. modo lato & generali pro temperantia.

At differunt intemperantia & incontinentia. 1. Tanquam habitus à dispositione. 2. Temperantia versatur tantum circa voluptates gustus & tactus. Continentia circa omnis generis sensuum. Temperans agit consulto, ex plena voluntate, habetq; cupiditates moderatas ad rectam rationem. Incontingens nondum plane dormitas. 4. Intemperans incontinentem est deterior ob habitum & diurnitatem vitij; ideo incurabilis est, & à levif-

levis simis abripitur voluptatibus: In-
continentens non nisi à vehementioribus,
& facile sanari potest.

Tertio accipitur strictè à Theologis
pro abstinentia ab omni delectatione
venera, quod donum continentie non
omnes qui volunt, habere possunt: ut
liquet experientia, & 1. Cor. 7 cum sit
extraordinariū & peculiare Dei donū.

Differt continens à pertinace:
Ille melioribus rationibus cedit. Hic
nulla ratione à proposito etiam malo
dimoveri se patitur, estq; Aristoteli in
triplici discrimine. 1. Qui obstinat è
suam sententiam defendit. 2. Indoctus,
qui licet defendere nequeat opinionem,
is tamen adheret. 3. Rudis & agrestis,
perseverans in consuetis sive bonis sive
malis opinionibus, aliorum rationes
nec audire nec intelligere volens.

Objectum continentie prima-
rium, sunt voluptates corporis vel
sen-

sensuū. Secundariū, sunt voluptates ex divitiis, honoribus, cupiditate vindicta &c. Unde dicitur continens vel incontinens iræ, concupiscentiæ, vindictæ &c.

Est vero incontinens concupiscentiæ deterior quam incontinens iræ. Hic n. magis sequitur naturalem corporis dispositionem ex abundantia bilis &c. nec ita dolo & insidiis rem agit; verum aperte, nec ita totus ambulat secundum sensum & sensui grata.

Extremum in defectu nomine caret, & vix reperitur, cum quis plane fugit omnes voluptates.

In Excessu dicitur Incontinentia.

Tolerantia seu patientia est virtus imperfecta vel dispositio proba rectam rationem sequens, quâ homo honestatis causa res aduersas cum quodam dolore perfert
repu-

repugnante videlicet irascendi
appetitu.

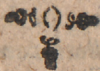
Differt à fortitudine. 1. Ut dispositio ab habitu. 2. Versatur circa pericula & mala imposita, quae depelli non possunt: fortitudo etiam circa addeunda pericula.

Objectum sunt dolores, qui
perferendi.

*Extremum in genere est Impati-
entia. In specie. Excessus dici potest
pertinacia vel obduratio nimia in
perferendis doloribus sine honestatis
ratione. Defectus Mollities; qua-*

lis in Sardanapalo; vitium nul-

los dolores honestatis gra-
tia perfe-
rens.

INDEX CAPITUM.

PROOEMIUM DEFINITIONEM & DIVISIONEM ETHICES CONTINET, SIMULQ; DIFFERENTIAM ETHICÆ & THEOLOGICÆ, NEC NON VIRTUTUM ETHICARUM & CHRISTIANARUM.

PARTIS COMMUNIS.

Cap. 1. Agit de summo bono civili, seu beatitudine politica.

Cap. 2. De ejus signo Voluptate.

Cap. 3. De actionibus humanis, earumq; requisitis & principiis. Ubi de consultatione, electione, libero arbitrio &c.

Cap. 4. De affectibus in genere.

Cap. 5. De amore & desiderio, itemq; de amicitia.

Cap. 6. De odio & ira, spe & metu, lætitiâ & tristitia.

Cap.

Cap. 7. De definitione virtutis
moralis, & iustitię universalis.

Cap. 8. De divisione virtutis mo-
ralis, ubi simul de virtutibus ho-
militicis in genere.

Cap. 9. De gradib9 virtutum mo-
ralium, vel de perfectione & im-
perfectione earundem. Ubi de Se-
mi virtutibus in genere; de virtute
Heroica & nobilitate &c.

Cap. 10. De oppositis virtutis mo-
ralis & Heroicę, nempe malo mo-
rali seu vitio in genere; deq; igna-
via & feritate.

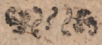
PARTIS SPECIALIS.

Cap. 1. De iustitia in genere, & de
Distributiua in specie, ubi si-
mul de iure rationis.

Cap. 2. De iustitia commutatiua,
ubi de contractibus, furto & usura.

Cap. 3. De iure & iniuria.

Cap. 4. De Temperantia, e jusq;
Specie.

*speciebus, abſtinentia, ſobrietate,
caſtitate &c.*

*Cap. 5. De Fortitudine, ubi de Bello,
Duello &c.*

*Cap. 6. De liberalitate & magni-
ficentia. ubi de avaritia, prodi-
galitate, luxu &c.*

*Cap. 7. De modestia & magnani-
mitate, ubi ſimul de Honore.*

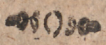
*Cap. 8. De manſuetudine, ubi de
ira & Iracundia.*

Cap. 9. De comitate.

*Cap. 10. De Urbanitate, ubi de lu-
dis & jocus.*

*Cap. 11. De veritate & taciturni-
tate. ubi de mendacio, ſimulatio-
ne, juramentis &c.*

*Cap. 12. & ult. De ſemivirtutibus
in ſpecie, nempe continentia & to-
lerantia. ubi ſimul de pertinacia
patientia &c.*

Hunc librum mihi Dono dedit fa-
mulus Chilianus Hornungius, libro nulla
est pita, eum qui rapit fur est.

Laurentij Accij Gruberus.

M. M.

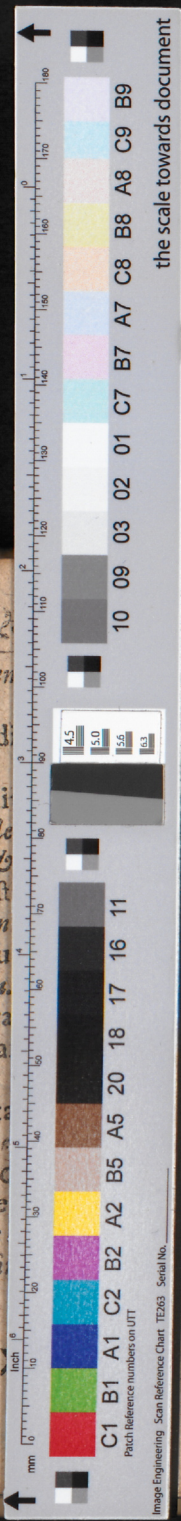
Die 9 Junij. A. 1600

*speciebus, abstinencia
 castitate &c.*
 Cap. 5. De Fortitudine
 Duello &c.
 Cap. 6. De liberalitate
 ficentia. *Ubi de
 galitate, luxu &c.*
 Cap. 7. De modestia
 mitate, *ubi sim*
 Cap. 8. De mansuetudine
 ira & Iracundia.
 Cap. 9. De comitate
 Cap. 10. De Urbanitate
 dis & jocis.
 Cap. 11. De veritate
 rate. *Ubi de me
 ne, juramentis &c.*
 Cap. 12. & ult. De
 in specie, nempe
 lerantia. *Ubi si
 patientia &c.*

the scale towards document

Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No. _____